

BURYAT CUMHURİYETİ'NİN ÇOK BOYUTLU COĞRAFI PORTRESİ

Multidimensional Geographic Portrait of The Republic of Buryatia

Prof. Dr. Emin ATASOY

Orcid: 0000-0002-6073-6461 ♦ Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi ♦ Bursa / TÜRKİYE,
eatasoy@uludag.edu.tr

Doç. Dr. Erol KAPLUHAN

Orcid: 0000-0002-2500-1259 ♦ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Coğrafya Bölümü ♦ Burdur / TÜRKİYE ♦ ekapluhan@mehmetakif.edu.tr

Prof. Dr. Kulyash Duisenbaevna KAIMULDİNOVA

ORCID: 0000-0001-7352-5586a ♦ Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi, Alma Ata,
KAZAKİSTAN

ARTICLE INFO

Submit : 17.05.2021

Accept : 03.06.2021

Published : 30.09.2021

iThenticate Report: %3 ✓

Area Editor: Prof. Dr. Rıza SAM

Technical Editor: Öğr.Gör. Şükrü KAYA

EOI:

http://eoi.citefactor.org/10.11243/ijhar.06.03.020

Reference:

Atasoy, E. Kapluhan, E. Kaimuldinova, K. D. (2021). Buryat Cumhuriyeti'nin Çok Boyutlu Coğrafi Portresi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 311-347.

Anahtar Kelimeler: Buryat Cumhuriyeti, Rusya, Sibirya, Coğrafya

Keywords: Republic of Buryatia, Russia, Siberia, Geography

Özet

Derleme ♦ Compilation

Rusya'nın güneydoğusunda, Moğolistan'ın hemen kuzeyinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer alan Buryatya, doğal kaynaklar bakımından zengin bir cumhuriyettir. Cumhuriyet sınırları içinde işletilmekte olan zengin altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri yer altı kaynakları bakımından cumhuriyetin ne kadar zengin olduğunu yansıtmaktadır. BC sınırları içinde 30 000'den fazla akarsu, yaklaşık 35 000 göl ve 35 milyon hektardan fazla orman alanı yer üstü kaynakları bakımından da bu ülkenin ne kadar zengin ve şanslı olduğunu göstermektedir. Buryatya yarı kurak step sahalarına, donmuş tundra arazilerine, sönmüş volkan konilerine, sıcak kaplıca kaynaklarına, derin akarsu vadilerine, yoğun Tayga ormanlarına, gizemli mağaralara, görkemli şelalelere, buzullarla kaplı dağ sıralarına ve şifalı sularla dolu göllere sahip bir Sibirya cumhuriyettir. Aynı zamanda da akarsu limanlarına, sanayi merkezlerine, madencilik ve demiryolu kasabalarına, modern operalara, tiyatrolara, müzelere ve üniversitelere sahip seyrek nüfuslu bir ülkedir. Rusya'daki Budizm'in başkentliğini yapan Buryatya, nüfus yapısı itibarıyla çok kültürlü, çok kimlikli, çok dilli ve heterojen etnik görünümü renkli bir ülkedir. Ülkemizde Buryatya coğrafyası ile ilgili yok denecek kadar az sayıda bilimsel araştırmanın olması bu araştırmanın kaleme alınmasının temel nedenidir. Bu çalışmanın temel amacı, Buryatya'nın fiziki, beşeri ve ekonomik özellikleri ile sanayi, tarım, ulaşım, ticaret, ormancılık, madencilik ve nüfus potansiyelini Türk okuyucularına tanıtmaktır. Araştırmada ortaya çıkan en önemli sonuçların başında, yetersiz ulaşım bağlantıları, çok düşük nüfus ve yerleşme yoğunluğu, azalan doğum oranları, yükselen ölüm oranları, yaygınlaşan HIV virüsü, artan alkol bağımlılığı sayısı, önlenemeyen dış göçler ve bazı yörelerde görülen ciddi ekolojik sorunlar Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli ulusal sorunları olduklarıdır.

Abstract

© 2021 The Author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-No Derivatives License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>), which permits non-commercial re-use, distribution, and reproduction in any medium provided the original work is properly cited and is not altered, transformed, or built upon in any way.

Buryatia, located in the southeast of Russia, just north of Mongolia and in the southern parts of Eastern Siberia, is a republic that is rich in natural resources. The rich reserves of gold, coal, tungsten, uranium, asbestos, molybdenum, lead, zinc, beryllium, tin and aluminum operated within the borders of the republic reflects how rich the republic is in terms of underground resources. More than 30000 streams, about 35000 lakes and more than 35 million hectares of the forest areas within the borders of Republic of Buryatia also show how rich and fortunate this country is in terms of surface resources. Buryatia is a Siberian republic with semi-arid areas, frozen tundra fields, extinct volcano cones, hot springs, deep stream valleys, dense taiga forests, mysterious caves, majestic waterfalls, glacier-covered mountain ranges and lakes full of healing waters. It is also a sparsely populated country with river harbors, industrial centers, mining and railway towns, modern operas, theaters, museums and universities. Buryatia, which is the capital of Buddhism in Russia, is a multi-cultural, multi-identity, multi-lingual, and multi-colored country with a heterogeneous ethnic appearance in terms of the population structure. The main reason for the writing of this research is that there is almost no scientific research on the geography of Buryatia in our country. The main purpose of this study is to introduce the physical, human and economic characteristics of Buryatia and its potential of industrial, agriculture, transportation, commercial, forestry, mining, and population to the Turkish readers. According to the results of the study, the most commons of Buryatia's most important and the top priority national problems are listed as inadequate transport connections, very low population and settlement density, decreasing birth rates, rising death rates, spreading of HIV virus, increasing the number of alcohol addiction, unavoidable external migration and serious ecological problems seen in some regions.

Giriş

Buryat Cumhuriyeti (Buryatça: Бурят Республика, Rusça: Республика Бурятия) Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 22 özerk cumhuriyetten biridir. Buryatya kapladığı alan itibarıyla (351334 km²), Saha Cumhuriyeti (3083523 km²) ve Komi Cumhuriyetinden (416774 km²) sonra Rusya'nın en büyük yüzölçümüne sahip üçüncü özerk cumhuriyettir.¹ Fakat barındırdığı 1 milyona yakın nüfusuyla, Başkurtistan, Tataristan, Dağıstan, Kırım, Udmurt, Çeçenistan ve Çuvaşistan'dan sonra ancak sekizinci en kalabalık nüfuslu cumhuriyet olabilmektedir. Bir başka deyişle Bulgaristan'dan üç kat daha geniş topraklara sahip olan Buryat Cumhuriyeti (BC) sınırları içinde Bulgaristan'ın başkenti Sofya'dan veya Antalya kentinden daha az insan yaşamaktadır. Yüzölçümü ile nüfus arasındaki çarpık dengesizlik, bu geniş alan için zayıf beşeri kaynaklara ve yetersiz iş gücüne işaret etmektedir. 2021 yılında Buryatya'nın toplam nüfusu 985 431 olup, cumhuriyet genelinde her 1 km²'lik alana ortalama 2,8 insan düşmektedir.² Türkiye'de her 1 km²'lik alana ortalama 110'dan fazla insan düştüğü göz önüne alınırsa, BC'nin ne kadar seyrek nüfuslu olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

Buryatya hem yerüstü kaynakları hem de yer altı kaynakları bakımından zengin bir cumhuriyettir. Cumhuriyet sınırları içinde işletilmekte olan zengin altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri yer altı kaynakları bakımından cumhuriyetin ne kadar zengin olduğunu yansıtmaktadır. BC sınırları içinde 30000'den fazla akarsu, yaklaşık 35 000 göl ve 35 milyon hektardan fazla orman alanı yer üstü kaynakları bakımından da bu ülkenin ne kadar zengin ve şanslı olduğunu göstermektedir.

Rusya Federasyonu sınırları içinde yer alan 22 Özerk Cumhuriyetten biri olan Buryatya, diğer cumhuriyetlerle bazı ortak yönleri ve bazı benzerlikleri olsa da kuşkusuz kendine özgü demografik, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel ve turistik özellikleri vardır. Aslında Buryatya, hem Rusya'nın en ilginç, en farklı ve en sıra dışı cumhuriyettir hem de Türkiye'de en az tanınan ve en az tartışılan cumhuriyetlerden biridir.

¹ <https://rosstat.gov.ru/>

² <https://rosstat.gov.ru/>

Bu nedenle, bu araştırmanın öncelikli amacı ülkemizde BC ile ilgili bilgi ve yayın boşluğunun doldurulmasına katkı sağlamak ve Türk okuyuculara bu ülke ile ilgili detaylı ve doyurucu bilgilerin verilmesidir. Araştırmanın öncelikli amaçlarından birisi Buryatya'nın coğrafi, jeopolitik, demografik, ekolojik ve ekonomik özelliklerini Türk okuyucularına tanıtmak ve Buryatya'nın çok boyutlu coğrafi portresini bilimsel veriler ışığında resmetmektir.

Yöntem

Buryat Cumhuriyeti'nin çok boyutlu coğrafi portresini konu alan bu çalışmada kullanılan nüfus verileri ROSSTAD (Federalnaya Sluzhba Gosudarstvennoy Statistiki) Rusya Federal Eyalet İstatistik Servisinden temin edilmiştir. Konu ile ilgili kurumsal raporlardan ve alan araştırmalarından yararlanılmıştır. Araştırmada coğrafyanın temel araştırma metotları gözetilmiş, ilgili kaynaklar ve yayınlar temin edilerek veri tabanı oluşturulmuştur. Konunun net anlaşılması amacıyla Buryat Cumhuriyeti'nin lokasyon ve siyasi haritalarının yanı sıra İfadeleri güçlendirmek konular arasındaki bağlantılar tablo ile gösterilmiştir. Ayrıca metin içinde Buryat Cumhuriyeti coğrafi özelliklerini ön plana çıkaran fotoğraflarla içerik zenginleştirilmiştir. İncelenen çok sayıda Rus kaynağında Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti, Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Bu doğrultuda bölgenin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyası, sahanın Uzak Doğu Federal İdari Bölgesi sınırları içindeki konumu dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Bulgular

Buryat Cumhuriyeti Rusya topraklarının % 41'ini tek başına oluşturan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nde yer almaktadır. Yaklaşık olarak Türkiye'nin 9 katı büyüklünde bir alan kaplayan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nin toplam yüzölçümü 6952555 km²'dir. Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan Buryat Cumhuriyeti Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır. Baykal gölünün güneyinde ve doğusunda yer alan bu seyrek nüfuslu Cumhuriyet, dünyanın en derin gölünü kucaklayan bir "yarım ay" şeklindeki harita görüntüsü ile dikkat çekmektedir (Harita 1).

Siyası yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme barındırmaktadır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 Rayon (il) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır.

Buryatya toprakları, yüzyıllar boyunca Rusların, Çinlilerin, Moğolların ve Türk topluluklarının etkileşim alanında yer almıştır. Buryatya'da gözlenen bugünkü çok kültürlü ve çok etnikli demografik yapı, bu etkileşiminin izlerini ve sonuçlarını yansıtmaktadır.

Dağlık, ormanlık ve yüksek arazilerin egemen olduğu Buryat Cumhuriyeti, Rusya'nın en soğuk, en engebeli ve en seyrek nüfuslu cumhuriyetlerden birisi olmasına rağmen zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga ormanlarıyla, çok sayıda doğa koruma alanıyla ve jeomorfolojik çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir.

Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın Budist kültürel ve inanç başkentini barındırması ve en fazla Budist nüfusa sahip olmasının yanında Rusya'nın ortalama yükseltisi en fazla olan ve en fazla

orman arazisine sahip cumhuriyetlerinden biri olması ayrıca Rusya'nın en fazla göl ve akarsuya sahip cumhuriyetlerden biri olması ve son olarak da Rusya'nın en zengin maden ve enerji kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olmasıyla dikkat çeken bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

1. Buryat Cumhuriyeti'nin Coğrafi Konumu

Rusya'da sekiz Federal İdari Bölge yer almaktadır ve bunlar arasında en büyük yüzölçümüne sahip olanı Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'dir³. Rusya topraklarının % 41'ini tek başına oluşturan Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi'nin toplam yüzölçümü 6952555 km², yani neredeyse Türkiye'nin 9 katı büyüklünde bir alan kaplamaktadır. Rusya topraklarının ancak % 2'sini oluşturmakta olan BC, Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde ve Doğu Sibirya'nın güney kesimlerinde yer almaktadır.⁴ Demiryollarıyla, başkent Ulan-Ude ile Moskova kenti arasında 5519 kilometrelik mesafe, ayrıca Büyük Okyanus kıyıları ile 3500 kilometrelik mesafe Merkezi Rusya'dan uzaklığını ve Pasifik havzasından coğrafi kopukluğunu gayet iyi yansıtmaktadır.⁵

Harita 1: Buryat Cumhuriyeti Lokasyon Haritası

Asya kıtasının orta kesimlerinde ve Rusya'nın güneydoğusunda yer alan Buryatya, Moğolistan'ın kuzeyinde Zabaykalie⁶ olarak adlandırılan bölgede yer almaktadır (Harita 1). BC kuzeyden ve batıdan Irkutsk Oblastı, güneybatıdan Tuva Cumhuriyeti, doğudan ise

³ Rusya'nın Federal Bölgeleri ile ilgili bakınız: Atasoy, E. (2010) "Federal Bölgelere Göre Rusya'nın Nüfus ve Etnocoğrafya Özellikleri", U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 19, 2010/2, s. 183 – 219

⁴ Bakınız: https://www.mid.ru/vnesneekonomiceskie-svazi-sub-ektov-rossijskoj-federacii/-/asset_publisher/ykggrK2nCl8c/content/id/3757476

⁵ <http://baikalshamora.info/>

⁶ Baykal gölünün doğu kesimlerinde yer alan bölge "Zabaykalie" olarak adlandırılır ve Türkçemize "Baykal Ardı Bölgesi" olarak tercüme edilebilir.

Zabaykaski Kray (Zabaykalsk İdari Bölgesi) ile çevrilidir.⁷ BC güneyden Moğolistan Cumhuriyeti ile kara sınırına sahip olup bu sınır aynı zamanda Rusya-Moğolistan devlet kara sınırını oluşturmaktadır.⁸ Matematik konum olarak Buryatya 98°40'–116°55' doğu boylamları ve 49°55'–57°15' kuzey enlemleri arasında uzanmaktadır. Buryatya topraklarının kuzey–güney istikametindeki uzunluğu yaklaşık 600 kilometre, oysa doğu – batı istikametindeki genişliği 420 kilometre civarındadır.⁹ Baykal gölünün güneyinde ve doğusunda yer alan bu seyrek nüfuslu Cumhuriyet, “yarım ay” şeklindeki harita görüntüsü ile dikkat çekmektedir. BC, dünyanın en derin gölünü kucaklayan bir “yarım ay” olarak ta algılanabilir.

Sibirya ile Orta Asya, Avrupa ile Uzakdoğu, Pasifik kıyıları ile Atlas kıyıları arasında köprü konumunda yer alan BC, aynı zamanda Moğol ve Çin medeniyetlerinin, Slav dünyası ile Türk dünyasının kültürel, iktisadi ve siyasal rekabet alanı olmuştur. Bir başka anlatımla Buryatya toprakları, yüzyıllar boyunca Rusların, Çinlilerin, Moğolların ve Türk topluluklarının etkileşim alanında yer almıştır. Buryatya'da gözlenen bugünkü çok kültürlü ve çok etnikli demografik yapı, bu etkileşiminin izlerini ve sonuçlarını yansıtmaktadır. Bu nedenle stratejik coğrafi konum, Buryatya'ya bazen avantajlar bazen ise dezavantajlar sunmuştur.

Merkezi Rusya ile Pasifik kıyıları arasında uzanan batı-doğu ticaret koridoru BC topraklarından geçmektedir. Bu nedenle Buryatya hem Japonya, Çin, Güney Kore gibi sanayileşmiş Pasifik ülkelerine açılan önemli bir ulaşım ve ticaret kapısıdır hem de Moğolistan ve Çin ile Sibirya bölgeleri arasında kuzey-güney istikametli ulaşım güzergâhlarının kesişim alanında yer almaktadır. Ayrıca Merkezi Rusya'nın Büyük Okyanus kıyılarına erişimini sağlayan en önemli iki ana ulaşım eksenini olan Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhı Buryatya topraklarında kesişmektedirler.

9 Ocak 1922 tarihinde, Rusya Federasyonu sınırları içinde “Buryat - Moğol Otonom Oblastı” (Rusça: Монголо-Бурятская автономная область) kurulmuştur. Yaklaşık bir buçuk yıl sonra, “Otonom Oblast” bir üst idari birim olan “Otonom Cumhuriyete” dönüşmüştür. Bu yeni cumhuriyetin başkenti Verhneudinsk kenti seçilmiştir. 30 Mayıs 1923 tarihinde kurulmuş olan “Buryat-Moğol Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti”¹⁰, bugünkü Buryatya'nın tarihi temellerini oluşturmaktadır. 1934 yılında Verhneudinsk kentinin adı Ulan-Ude olarak değiştirilmiştir. Bugün de Ulan-Ude Buryatya'nın hem en büyük kenti ve en önemli sanayi-kültür merkezi hem de başkentidir.

7 Temmuz 1958 tarihinde SSCB bakanlar kuruluğu kararıyla BC'nin sınırları ve adı değişmiş, böylece bugünkü sınırları içinde “Buryat Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” (Rusça: Бурятскую АССР) kurulmuştur. 1990-1991 döneminde, SSCB'nin dağılması ve 15 bağımsız devletin ortaya çıkmasından sonra, Buryatya, Rusya Federasyonu sınırları içinde kalmıştır. 27 Mart 1992 tarihinde Rusya Federasyonu bakanlar kuruluğu kararıyla “Buryat Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin” adı son kez değiştirilmiş ve “Buryat Cumhuriyeti” (Rusça: Республика Бурятия) olmuştur. Rusya Hükümeti 21 Nisan 1992 tarihinde Cumhuriyetinin yeni adını onaylamıştır.

⁷ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

⁸ Bakınız: <https://nbc.rs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>

⁹ Bakınız: <http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>

¹⁰ “Buryat - Moğol Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti” Rusçaya “Buryat – Mongolskaya Avtonomnaya Sovetskaya Sotsialistiçeskaya Respublika” – Rus dilinde “Бурят-Монгольская Автономная Советская Социалистическая Республика” olarak tercüme edilir.

2. Buryat Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Harita 2: Buryat Cumhuriyeti'nin İdari Yapısı

Rusya Federasyonu sınırları içinde yeni idari yapılanmalar yapılırken, 2000 yılında BC Sibirya Federal Bölgesi sınırları içinde yer almıştır. 3 Kasım 2018 tarihinde Buryatya bu kez Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde yer almıştır. Ekonomik bölgelerin coğrafi kapsamına bakıldığında, 2019 yılına kadar Doğu Sibirya İktisadi Bölge sınırları içinde yer alan Buryatya, 2019 yılından itibaren Uzakdoğu İktisadi Bölge¹¹ sınırları içinde yer almaya başlamıştır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 rayon¹² (il) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır (Tablo 1, Harita 2). Ulan – Ude ve Severobaykalsk şehirleri, “Gorodskih Okrug”¹³ olarak adlandırılan kentsel idari yönetim alanları oluşturmaktadırlar. Bunların dışında Cumhuriyet sınırları içinde 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme yer almaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde ve kamu kurumlarında Rusça ve Buryatça resmi diller olarak kabul edilmektedirler.¹⁴

Rayon	Rayon Nüfusu	Rayon Alanı	Nüfus Yoğunluğu	Rayon
-------	--------------	-------------	-----------------	-------

¹¹ Rusya Federasyonu içinde farklı özelliklere sahip idari bölgeler ve iktisadi bölgeler yer almaktadır. Örneğin idari yapılanma olarak Buryat Cumhuriyeti Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi sınırları içinde yer alırken, ekonomik yapılanmada Doğu Sibirya İktisadi Bölgesi sınırları içinde bulunmaktadır. Bu nedenle Rusya'daki coğrafi bölgelerin, idari bölgelerin, turizm bölgelerinin ve iktisadi bölgelerinin sınırları örtüşmemektedirler.

¹² Rusya Federasyonu idari yapılanmasında önemli bir rol üstlenmekte olan “Munitsipalnyi Rayon” (Rusça: муниципальный район) Türkiye'deki karşılığı “il” veya “ilçe” olabilir. Rusça bir kavram olan “Rayon” Buryat dilinde “Aymag” olarak bilinir. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde 21 “Aymag” yer almaktadır.

¹³ Rusya Federal İdari sistemine özgü olan “Gorodskie Okrug” veya “Goroda Respublikanskogo Znaçeniya” Rusça: Города республиканского значения (городские округа) olarak yazılır. Buryat Cumhuriyetinde yer alan Ulan – Ude ve Severobaykalsk şehirleri hiçbir il veya ilçeye bağlı olmayan, bağımsız ve kendine özgü idari alanlardır.

¹⁴ Bakınız: <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

Adı		(Bin km ²)	(kişi/km ²)	Merkezi
Barguzin	21 516	18,5	1,1	Barguzin
Baunti Evenki	8 454	66,8	0,1	Bagdarin
Biçursk	22 230	4,4	4,9	Biçura
Djidinsk	23 388	8,6	2,7	Petropavlovka
Eravnin	16 585	25,6	0,6	Sosonovo-Ozerskoe
Zaigraevsk	51 387	6,6	7,8	Zaigraevo
Zakamensk	25 061	15,3	1,6	Zakamensk
İvolginsk	59 185	2,1	28,6	İvolginsk
Kabansk	55 468	13,5	4,1	Kabansk
Kijinginsk	14 464	7,8	1,8	Kijinga
Kurumkan	13 344	12,4	1,1	Kurumkan
Kyahtinsk	36 538	4,6	7,8	Kyahta
Muysk	9 548	25,1	0,4	Taksimo
Muhorşibirsk	22 856	4,5	5,1	Muhorşibir
Okinsk	5 452	26,5	0,2	Orlik
Pribaykalsk	26 303	15,4	1,7	Turuntaevo
Severo-Baykalsk	11 301	53,9	0,2	Nijneangarsk
Selenginsk	41 274	8,2	5,0	Gusinoözersk
Tarbagataysk	22 419	3,3	6,8	Tarbagatay
Tunkinsk	20 106	11,8	1,7	Kiren
Horinsk	16 757	13,4	1,2	Horinsk

Tablo 1: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Rayonların Başlıca Özellikleri (2020 Yılı)¹⁵

Tablo 1 dikkatle incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

- BC'nin en az nüfus barındıran rayonu Okinsk (5452 kişi), oysa en fazla nüfus barındıran rayonu İvolginsk (59185 kişi) olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Buryaya'nın en küçük yüzölçümüne sahip rayonu olan İvolginsk en fazla nüfus barındırmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde hiçbir rayon 100000'den fazla nüfus barındırmamaktadır.
- Baunti Evenki, Muysk, Okinsk rayonların her birinde 10 000'den az insan yaşadığı için BC'nin en az nüfus barındıran idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- İvolginsk, Kabansk, Selenginsk, Zaigraevsk rayonların her birinde 40 000'den fazla insan yaşadığı için BC'nin en kalabalık nüfuslu idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- BC'nin en küçük yüzölçümüne sahip rayonu İvolginsk (2067 km²), oysa en büyük yüzölçümüne sahip rayonu Baunti Evenki (66 812 km²) oluşturmaktadır.
- Tarbagataysk, Selenginsk, Muhorşibirsk, Kyahtinsk, Kijinginsk, İvolginsk, Zaigraevsk, Djidinsk, Biçursk, yani toplam 9 rayonun yüzölçümü 10000 km²'den az olup cumhuriyetin "küçük alanlı rayonlarını" oluşturmaktadırlar.
- Yüzölçümleri 10000 km²'den büyük ama 30000 km²'den küçük alana sahip olan idari birimler "orta büyüklükteki rayonlarını" oluşturmaktadırlar. Horinsk, Tunkinsk,

¹⁵ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>
- <https://docs.cntd.ru/document/895241489>
- <https://docs.cntd.ru/document/802052258>

Pribaykalsk, Okinsk, Muysk, Kurumkan, Kabansk, Zakamensk, Eravnin ve Barguzin, yani toplam 10 rayon bunlara örnektir.

- Yüzölçümleri 30000 km²'den daha büyük alana sahip olan idari birimler Cumhuriyetin "büyük alanlı rayonlarını" oluşturmaktadırlar. Baunti Evenki ve Severo-Baykalsk, yani sadece iki rayon bunlara örnektir.
- Buryatya'nın en büyük yüzölçümüne sahip rayonu olan Baunti Evenki km²'ye düşen 0,1 insan sayısı ile cumhuriyetin en seyrek nüfuslu rayonudur. Ayrıca Eravnin, Severo-Baykalsk ve Muysk rayonlarından her birinde km²'ye düşen insan sayısı 1'den az olduğundan dolayı BC'nin en ıssız ve en seyrek nüfuslu idari birimlerini oluşturmaktadırlar.
- Buryatya'nın en fazla nüfus barındıran rayonu olan İvolginsk aynı zamanda km²'ye düşen 28,7 insan sayısı ile en yoğun nüfuslu idari birimini oluşturmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde İvolginsk dışında, km²'ye 10'dan fazla insan düşen başka bir rayon olmadığı için başka bir yoğun nüfuslu idari birim örneği de yoktur. Bir başka anlatımla, ıssız geniş araziler ve seyrek nüfuslu yöreler tüm Buryatya'da egemendirler.

Avusturya Cumhuriyeti'nden 4 kat daha geniş arazilere sahip olmasına rağmen, bu geniş arazileri işleyecek ve koruyacak insan sayısına sahip olamaması Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli sorunlarının başında gelir. Örneğin Okinsk Rayon ve Baunti Evenki Rayon ana ulaşım güzergâhlardan en uzak, büyük kentsel yerleşmelerden en kopuk, iktisadi yapı olarak en az gelişmiş ve en seyrek nüfuslu idari birimlerin başında gelirler. Buryatya'nın güneybatısında yer alan Okinsk Rayon hem Tuva Cumhuriyeti hem Moğolistan Cumhuriyeti hem de İrkutsk Oblastı ile aynı anda ortak sınırı olan tek idari birimdir.¹⁶ Arnavutluk Cumhuriyeti büyüklüğündeki Okinsk Rayon sınırları içinde 6000'den az insan yaşaması ve hiç kent bulunmaması paradoksal ama bir o kadar da tehlikeli bir beşeri durumdur. Arnavutluk Cumhuriyeti büyüklüğündeki bir alanda ne bir kent yerleşmesi, ne bir üniversite, ne bir modern hastane ne de bir lüks hotel yer almamaktadır. Sibirya'nın sert iklim koşulları, ulaşım güzergâhlarının gelişmemiş olması, devlet yatırımlarının yetersizliği, yüksek ve engebeli arazilerin geniş yer kaplaması Okinsk Rayon'un Buryatya'nın en yoksul ve en ıssız rayonu olmasını belirlemiştir (Tablo 1). Kazakistan, Çin ve Moğolistan'a yakın mesafede yer alan bu bölge, gelecekte bazı jeopolitik ve jeoekonomik tehditlerle yüzleşmek istemiyorsa Rusya Hükümeti ve Buryatya yetkilileri bu ıssız ama stratejik bölge ile ilgili şimdiden gerekli ekonomik, siyasi ve demografik önlemleri almaları gerekmektedir.

3. Buryat Cumhuriyeti'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri

İklim, yer şekilleri, toprak, bitki örtüsü ve su kaynakları çeşitliliği Buryatya'nın en büyük doğal zenginliğini oluşturmaktadırlar. Bu ilginç cumhuriyeti ziyaret edenler yarı kurak step sahalarını, donmuş tundra arazilerini, sönmüş volkan konilerini, sıcak kaplıca kaynaklarını, derin akarsu vadilerini, yoğun Tayga ormanlarını, buzullarla kaplı dağ sıralarını ve şifalı sularla dolu gölleri görebilirler. Kısa mesafe içinde flora, fauna ve doğal koşullarının birdenbire değişmesi, kısa mesafe içinde etnik ve dinsel yapının, folklor ve gelenek-göreneklerin değişmesi bu cumhuriyetin bir diğer önemli özelliğidir. BC sınırları içinde 30000'den fazla

¹⁶ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

akarsu, yaklaşık 35000 göl, 35 milyon hektardan fazla orman alanı, 300'den fazla sıcak su kaynağı ve 55 şifalı gölün yer alması cumhuriyetin zengin doğal kaynaklarını yansıtmaktadır. Buryatya aynı zamanda Rusya'nın en güneşli cumhuriyetlerinin başında gelir. Cumhuriyet topraklarında, bir yıl içinde 300 civarında açık ve güneşli gün yaşanabilir. Aynı zamanda Rusya'nın en az hava kirliliği ve en az su kirliliği görülen cumhuriyetlerden biri yine Buryatya'dır. Ulan-Ude sanayi bölgesi hariç ülkenin diğer bölgelerinde ciddi çevre kirliliği sorunları görülmemektedir.

Aşağıdaki satırlarda Buryatya'nın fiziki coğrafya özellikleri farklı alt başlıklar altında irdelenmiştir.

3.1. Buryat Cumhuriyeti'nin Genel Jeomorfolojik ve Ekolojik Özellikleri

Buryatya, çok kültürlü, çok milletli, dağlık ve engebeli arazileri olan, seyrek nüfuslu ve zengin doğal kaynaklara sahip bir Sibiry Cumhuriyeti olarak tanımlanabilir. Doğu Sibiry'nun güney kesimlerinde yer alan BC, uzun sıradağları, geniş platoları, derin akarsu vadileri, zengin orman arazileri, şifalı kaplıca kaynakları, buzlarla kaplı zirveleri, temiz tatlı su kaynakları ile dikkat çekmektedir. Göller, akarsular, Tayga ormanları, enerji kaynakları, maden havzaları, şifalı kaplıcalar, zengin flora ve fauna bu cumhuriyetin en büyük doğal zenginliğidir. Cumhuriyet topraklarındaki dağlık-engebeli araziler düzlüklerin ve ovaların kapladığı alanın dört katından fazladır. Bir başka deyişle Buryatya'nın büyük bir bölümü engebeli, eğimli ve yüksek arazilerden oluşmaktadır. Tüm bunlar bölgeler ve yerleşmeler arasındaki ulaşım ve ticaret bağlantılarını güçlendirmekte, nüfuslanmayı ve iktisadi gelişmeyi ise frenlemektedir. Cumhuriyet sınırları içindeki en alçak noktayı, Baykal Gölü seviyesi (Foto 1) (456 m), oysa en yüksek noktayı, Doğu Sayan Dağlarında buzullarla kaplı Munku-Sardık zirvesi (3491 m) oluşturmaktadır.

Foto 1: Baykal Gölü¹⁷

Binlerce yıllık donmuş topraklar Cumhuriyet sınırları içindeki arazilerin % 90'dan fazlasını oluşturmaktadırlar. Bir başka deyişle Buryatya'nın % 90'dan fazlası bitkisel üretim faaliyetlerine müsait değildir.

¹⁷<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html>

Doğu Sayan Dağları (Foto 2), Selengin Platosu, Stanovoy Dağları, Vitim Platosu, Buryat Cumhuriyeti'nin yüksek kesimlerini oluşturan ve ülkenin büyük bir bölümünü kaplayan başlıca engebeli jeomorfolojik unsurları oluşturmaktadırlar.

Foto 2: Doğu Sayan Dağları, Munku-Sardyk Zirvesi¹⁸

Verhneangarsk, Udokan, Severo-Muysk, Yujno-Muysk, Hamar-Daban, Morskoy Hrebet, Kalarskiy Hrebet, Ulan-Burgas, Tsagan-Daban (Foto 3), Tsagan-Hurtey, İkatisk ve Barguzinsk BC'nin başlıca sıra dağlarını oluşturmaktadırlar. Oysa Barguzin Vadisi, Borgoyok Stepleri, Selenga Vadisi, Kyahta Ovası, Verheangarsk Vadisi, Sosnovoozerskaya ve Tunkinskaya vadileri BC'nin başlıca düzlüklerine, vadilerine ve ovalarına örnek gösterilebilirler.¹⁹

Foto 3: Selenga Nehri ve Tsagan-Daban dağları²⁰

Tarım faaliyetlerine müsait olan bu ovalar ve vadiler cumhuriyetin en yoğun nüfuslu sahalarını oluşturmaktadırlar. Coğrafi konum ve jeolojik yapı itibarıyla BC'inde hem sismik hem de volkanik aktivite çok yüksektir. Yüzlerce aktif fay hattı, yüzlerce kaplıca ve sıcak su

¹⁸<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#landmarks>

¹⁹ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

²⁰<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource>, 2021.

kaynağı bunun en belirgin kanıtıdır. Heyelan olayları, çığ düşmeleri, güçlü erozyon, şiddetli depremler, orman yangınları, akarsu taşkınları ve seller Buryatya'da en sık görülen doğal afetlerdir. Dolganskaya Yama 5 kilometrelik uzunluğu ile ülkenin en uzun mağarasını oluşturmaktadır.

Hem endemik tür sayısı hem de bitki ve hayvan çeşitliliği bakımından Buryatya Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinin başında gelir. Ormanlık araziler BC'nin % 83'ünü kaplamaktadır. Bu nedenle binlerce kilometre karelik alana yayılan yoğun Tayga ormanları bu ülkenin en önemli doğal zenginliklerinin başında gelirler. Kaçak ağaç kesimi ve yaz aylarında yaygınlaşan orman yangınları Buryatya'da büyük bir ekolojik sorun oluşturmaktadırlar. Tayga arazilerinde samur, sincap, tilki, Sibiry gelinciği, vaşak, karaca, misk geyiği, kızıl geyik, yaban domuzu ve ayı yaşamaktadır. BC topraklarında 85 memeli türü, 446 karasal omurgalı tür, 7 sürüngen türü ve 348'den fazla kuş türü yaşamaktadır. Sadece Baykal gölü havzasında 2500'den fazla hayvan ve balık türü bulunmaktadır ki bunlardan 250'si hiçbir yerde görülmeyen endemik türlerdir.

Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yer alan başlıca Milli Parklar, Biyosfer Rezerv Alanları ve Doğa Koruma Alanları şunlardır:

1. Baykal Devlet Biyosfer Rezervi Alanı (Foto 4)
2. Barguzin Devlet Biyosfer Rezervi Alanı
3. Djerginski Devlet Koruma Alanı
4. Zabaykalski Milli Parkı
5. Tunkinski Milli Parkı
6. Şumak Doğa Parkı

Foto 4: Baykal Devlet Biyosfer Rezervi Alanı²¹

²¹<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>, 2021.

Foto 5: Tunkinski Milli Parkı²²

3.2. Buryat Cumhuriyeti'nin Başlıca Su Kaynakları

Buryatya hem göl ve akarsu bakımından hem de tatlı su ve yer altı su kaynakları bakımından çok zengin bir ülkedir. BC sınırları içinde 30000'den fazla akarsu yer akmakta ve bu akarsuların toplam uzunluğu yaklaşık 150000 kilometredir. Fakat bunlardan sadece 25'i büyük ve orta akarsu olarak sınıflandırılabilir. Bu nedenle, ülkedeki akarsularının % 99'undan fazlasını, 200 km'den kısa olan küçük dere ve ırmaklar oluşturmaktadırlar. Bu küçük akarsuların hem yatak eğimleri ve akış hızları hem de taşıdıkları yük miktarı fazladır. Düzensiz akış rejimine sahip bu akarsuların büyük bir bölümü rekreasyon faaliyetlerine ve hidroelektrik üretimine elverişli özellikler sergilemektedirler. Ayrıca cumhuriyet sınırları içinde bazı büyük nehirler ulaşımına müsait olup, yaklaşık 2500 kilometrelik güzergâh üzerinde akarsu ulaşımı yapılabilmektedir. Buryatya deniz limanlarına sahip olmasa da Ulan-Ude, Nijneangarsk ve Ust-Barguzin Cumhuriyet sınırları içinde faaliyet gösteren en işlek nehir limanlarıdır.²³

Selenga, Lena, Angara ve Baykal Gölü BC'nin en büyük su toplama havzalarına örneklerdir. BC sınırları içinde yer alan başlıca akarsular şunlardır: Selenga (Foto 2), Vitim, Barguzin, Verhnaya Angara, Oka, Şegnanda, Tompuda, Hilenga, Uda, Turka, Tsupa, Muya, Kika, Kotera, Hilok, Snejnaya, İrkut, Zun Muren, Çikoy, Svetlaya, Biraya, Kurba, Froliha, Akuli, Djida ve Ona. Bunlardan sadece Selenga, Vitim ve Verhnaya Angara nehir boyutlarında büyük akarsulara örnek gösterilebilir.²⁴

Diğerleri akarsu ulaşımına müsait olmayan, dere veya çay örneği küçük akarsulardır. BC sınırları içinde yer alan akarsuların üç büyük su havzasına sularını boşaltırlar: Baykal Gölü, Lena Nehri ve Angara Nehri. Ayrıca Buryatya topraklarının % 52'sinin Baykal Gölü Havzası'nda yer almaktadır.

²²<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>, 2021.

²³<https://nbcrcs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>

²⁴ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

Karelya ve Yakutistan ile birlikte Buryatya Rusya'nın göl bakımından en zengin cumhuriyetlerinin başında gelir. Cumhuriyetin topraklarında toplam alanı 1795 km² olan yaklaşık 35000 göl vardır. BC sınırları içinde yer alan en büyük göller şunlardır: Gusinoe, Bolşoe Eravnoe, Maloe Eravnoe, Harga, Sosnovoe, Duhovoe, Arangatuy, Gunda, Kotokel, İsinga, Malaya Harga, Kulinda, Sikili, Amut, Oron, Dikoe, Şantalik, Baunt, Froliha, İrkana, Dolgoe, Ştuçie, Borje, Kulkison, Baga, Beloe, Holbaljino, Solgoma, Hulentuy, Zareçnoe, Olon-Şibir, Tagley, Sobolinoe, Karierskie Ozera, Şuthulay-Nur, Dozor-Nur, Hara-Nur, Ureng-Nur, Goleçnoe, Tunku-Nur, İlçir, Guzen, Şeberte, Bolşaya Angara, Maliy Sagan-Nur, Bolşoy Sagan-Nur, Bezribnoe, Kalaç, Pahana, Krugloe, Verhnee Beloe, Nijneye Beloe, Kolonki, Muhanskie Ozera, Ehe-Nur, Kusot, Unkey ve Saydom.²⁵ Cumhuriyet sınırları içinde, Rusça adlandırılmış göller de var (Beloe, Dikoe, Bezribnoe, Bakani, Dolgoe ve Zareçnoe gibi) Buryatça adlandırılmış göller de var (Hulentuy, Şantalik, Arangatuy, Ehe-Nur ve Sagan-Nur gibi).

Buryatya'nın güneyinde ve Selenginsk Rayon sınırları içinde yer alan Gusinoe, tatlı sulara sahip ve açık havza oluşturan sığ bir göldür. Deniz seviyesinden 550 metre yüksekliğinde yer alan Gusinoe, 165 km²'lik alanıyla yüzölçümü bakımından Buryatya'nın en büyük gölüdür. Yaklaşık 65 kilometrelik kıyı uzunluğu ve maksimum 28 metre derinliği olan göle sularını boşaltan en önemli ırmakların başında Tsagan-Gol ve Zagustay gelir. Bayan-Gol Irmağı Gusinoe Gölü'nün gidegenini yani göl ayağını oluşturmakta ve göl sularının bir kısmını Selenga Nehri'ne boşaltmaktadır. Step ve bataklık arazilerle kaplı kıyılar seyrek nüfuslu olup, Guzinoözersk göl kıyılarında yer alan tek önemli yerleşmeyi oluşturmaktadır.

Buryatya'nın can damarını ve en önemli turizm çekiciliğini kuşkusuz Baykal Gölü oluşturmaktadır. Sunduğu turizm, ulaşım, balıkçılık ve rekreasyon faaliyetleri ile Baykal Gölü büyük bir gölden ziyade, BC'nin hayati öneme sahip doğal zenginliğidir, ülkenin adeta göz bebeğidir. Dünya tatlı su kaynaklarının % 20'sini barındıran, Baykal Gölü kıyı şeridinin yaklaşık % 60'ı Buryatya topraklarında bulunmaktadır. Ayrıca, BC sınırları içinde 40'tan fazla baraj gölü yer almakta ve bunların toplam su kapasitesi 60 milyon m³'u aşmaktadır.

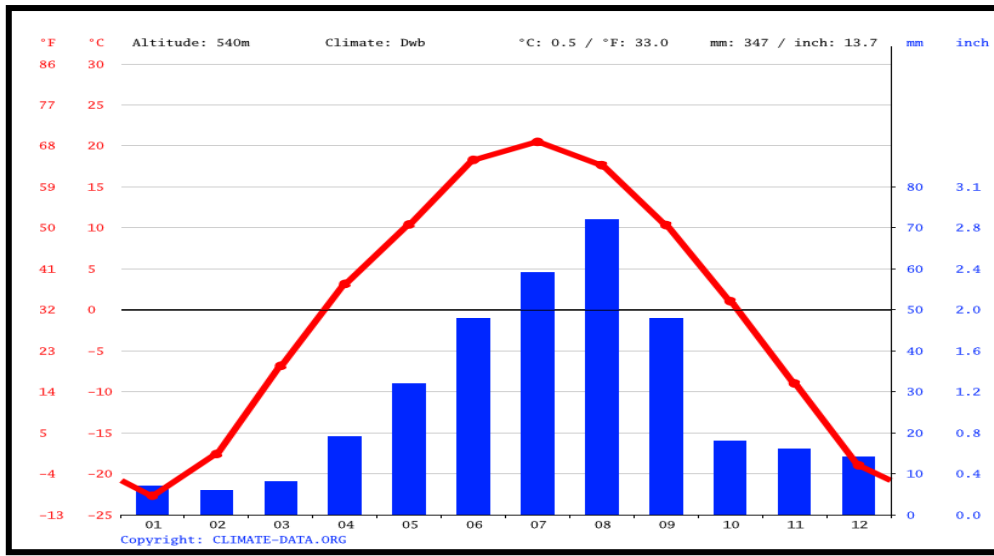
3.3. Buryat Cumhuriyeti'nin Başlıca İklim Özellikleri

BC'nin iklim özellikleri üç büyük coğrafi etkenle şekillenmektedir: kuzeyden gelen soğuk ve kuru Sibiryava hava kütleleri, güneydeki Moğolistan çöllerinden ve steplerinden gelen sıcak ve kurak hava kütleleri ve doğudan Büyük Okyanustan gelen nemli ve denizel Pasifik hava kütleleri. Bu üç farklı etken ülkedeki mevsimlerin ne kadar sıcak-soğuk ve ne kadar kurak-nemli olacağını büyük ölçüde belirledikleri gibi Cumhuriyet topraklarında görülen genel meteorolojik değişimleri de tayin etmektedir.

BC toprakları, okyanuslardan uzak ve geniş Avrasya Kıtası'nın merkezinde bulunduğundan dolayı, kendine özgü yarı kurak bir karasal iklimi vardır. Yüksek dağlar ve platolar ile akarsu vadileri ve dağ depresyonları arasında büyük iklim farklılaşması görülmektedir. Jeomorfolojik yapı, enlem ve yükseklik yöreler arasında iklim farklılaşmasının temel nedenidir. Bir başka deyişle, ülke topraklarında kısa mesafelerde yer şekillerinin ve yüksekliğin ani değişimi toprak, bitki örtüsü ve iklim özelliklerinin de aniden değişmesine yol açmıştır.

²⁵ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

BC sert karasal iklime sahiptir. En soğuk ay olan Ocak'ta aylık sıcaklık ortalaması $-24,3^{\circ}\text{C}$, oysa en sıcak ay olan Temmuz'da aylık sıcaklık ortalaması $+17,4^{\circ}\text{C}$ 'dir. Mevsimler ve aylar arasındaki sıcaklık farkı çok yüksek, yıllık yağış miktarı yetersiz ve yağış rejimi de çok düzensizdir. Cumhuriyet toprakları genel olarak, Subarktik İklim Kuşağı ile Ilıman Karasal İklim kuşağın kesişim alanında yer almaktadır. Kış ayları çok soğuk olup, hem sıklıkla kuru don yaşanmakta hem de sıcaklıklar sıklıkla -30°C 'nin altına düşmektedir. Ülke topraklarına en fazla kar yağışları Kasım-Aralık aylarında düşmektedir. Ocak-Mart döneminde daha az kar yağışı görülmektedir. Eylül-Ekim döneminde ülke topraklarına yerleşen Sibiry Antisiklonu kış mevsiminin nasıl geçeceğini belirlemekte ve etkisini Nisan-Mayıs dönemine kadar sürdürmektedir. En soğuk dönem olan Ocak ayında bazı günler sıcaklıklar -45°C hatta -55°C 'ye kadar düşmektedir. Ocak ve Şubat aylarında aylık ortalama sıcaklık değerleri ise -20°C ile -30°C arasında değişmektedir.²⁶

Grafik 1: Başkent Ulan-Ude'nin Sıcaklık ve Yağış Grafiği²⁷

İlkbahar mevsimi genelde rüzgârlı olup, kuzey-batı rüzgârları çoğunlukla görülmektedir. İlkbahar aylarında don olayı ve yağış çok nadir yaşanır. BC'inde yaz mevsimi kısa ve ılıktır. Karaballığın ve yüksekliğin etkisiyle, günlük sıcaklık farkı çok yüksek olup, sıcak günler ve serin geceler sıklıkla görülür. Temmuz ve Ağustos aylarında yoğun yağmur yağışları görülür. Temmuz ayı en sıcak ay olup bazı günlerde sıcaklık ortalamaları 35°C hatta 40°C 'ye kadar yükselmektedir. Temmuz-Ağustos döneminde ülke genelindeki aylık ortalama sıcaklıklar ise 15°C ile 20°C arasında değişmektedir. Sonbahar, hava koşullarında keskin bir değişiklik olmadan algılanamaz bir şekilde gelir ve bazı yıllar uzun ve ılık olabilir. Buryatya'da sonbahar mevsimi kısa ve kuraktır, bazen ani don olayları veya beklenmeyen fırtınalar yaşanabilir. Yıl boyunca Sibiry hava kütlelerinin etkisinde kalan Buryatya'da yıllık ortalama sıcaklık $-1,6^{\circ}\text{C}$ 'dir. Yağış yetmezliği tüm ülkede belirgin olarak görülmektedir. Ülke topraklarına düşen yıllık ortalama yağış miktarı 244 mm 'dir. Bazı nemli yüksek dağ yamaçlarında yıllık ortalama yağış miktarı 500 milimetreyi aşmaktadır. Bakı ve yükseklik ülkedeki yağış miktarlarını belirleyen en önemli iki etkidir. Grafik 1'de de görüldüğü gibi BC'inin başkenti olan Ulan-Ude kentinde yazlar yağışlı ve kışlar kurak olup, yıllık ortalama sıcaklık değerleri $+0,5^{\circ}\text{C}$ 'dir

²⁶<http://baikal.shamora.info/>

²⁷ <https://ru.climate-data.org/>

oysa yıllık ortalama yağış miktarı 347 mm'dir.²⁸ Sonuç olarak sert karasal iklim ve olumsuz meteorolojik etkenler, Buryatya'da bazı dönemlerde ve bazı mevsimlerde ulaşım, ticaret, sanayi ve tarım faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle klimatolojik özellikler bakımından Buryatya'nın avantajlardan çok dezavantajlara sahip olduğu söylenebilir.

4. Buryat Cumhuriyeti'nin Beşeri Coğrafyası

Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca beşeri özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Yetersiz nüfus miktarı ve yetersiz iş gücü.
- Geniş seyrek nüfuslu arazilerin yaygınlığı.
- Çok düşük yerleşme ve şehir yoğunluğu.
- Cumhuriyet genelinde çok düşük aritmetik nüfus yoğunluğu.
- Başat millet olan Buryat topluluğun azınlıkta olması.
- Heterojen etnik nüfus ve heterojen dinsel nüfus yapısı.
- Çok kültürlü, çok milletli, çok inançlı ve çok dilli bir Cumhuriyet.
- Bölgeler ve rayonlar bazında dengesiz nüfus ve yerleşme dağılımı.
- Cumhuriyet genelinde sürdürülen yoğun iç ve dış göçler.

4.1. Demografi Penceresinden Buryat Cumhuriyeti

1 Ocak 2020 tarihinde BC'nin toplam nüfusu 985937 olup, bunlardan 583 973'ü kentsel yerleşmelerde ve 401964'ü de kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Başkent Ulan-Ude (Foto 6) kenti 439128 nüfusuyla Cumhuriyet nüfusunun % 40'tan fazlasını tek başına oluşturmaktadır. Bir başka anlatımla, 1 Ocak 2020 tarihinde BC toplam nüfusunun % 59,3'ü kentsel yerleşmelerde ve % 40,7'si kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Fakat yöreler ve rayonlar arasında hem kent sayısı dağılımında hem de kentsel nüfus oranlarında büyük dengesizlikler gözlenmektedir.

Foto 6: Başkent Ulan-Ude²⁹

²⁸ <https://ru.climate-data.org/>

²⁹ <https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#ulan-ude>, 2021.

1923 yılında BC'nin toplam nüfusu 349800 oysa 2020 yılında 985937 olduğuna göre yaklaşık bir asırlık zaman diliminde ulusal nüfusun yaklaşık üç kat arttığı anlaşılmaktadır.

Yıllar	Toplam Nüfus	Doğum Oranı (%)	Ölüm Oranı (%)	Doğal Nüfus Artışı (%)
1970	812 251	18,1	7,7	10,4
1980	913 200	21,6	9,5	12,1
1990	1 048 063	18,3	9,1	9,2
2000	1 004 808	11,6	13,1	-1,5
2010	972 021	17,0	12,7	4,3
2020	985 937	12,7	11,0	1,7

Tablo 2: 1970- 2020 Döneminde Buryat Cumhuriyeti'nin Nüfus Değişimi³⁰

Tablo 2 dikkatle irdelendiğinde, hem 1970–1980 döneminde hem de 1980–1990 döneminde BC'nin toplam nüfusu, yaklaşık olarak 100 000 kişi arttığı görülmektedir. SSCB döneminde her 10 yılda yaklaşık 100 000 kişilik artış bu seyrek nüfuslu ülke için gayet güzel bir demografik performans olarak görülebilir. SSCB'nin parçalanmasından sonraki Postsovyet döneminde BC nüfusu artmadığını hatta azaldığını görmekteyiz. 1990 yılında 1 048 063 olan ülke nüfusu 2020 yılında 985 937 kişiye gerilemiştir. Yaklaşık 30 yıllık Postsovyet döneminde BC'nin toplam nüfusu yaklaşık 65 000 kişi azalmıştır (Tablo 2). Rusya'daki derin ekonomik ve demografik kriz Buryatya gibi Sibiry Cumhuriyetlerini de olumsuz etkilediği gözlenmektedir. Putin hükümetlerinin sürdürdükleri nüfus artışını teşvik eden uygulamalar ve demografik kampanyalar sonucunda son 10-15 yılda yavaş yavaş da olsa cumhuriyet nüfusunun tekrar artmaya başladığı görülmektedir. Özetle, bugün BC sınırları içinde yaşayan insan sayısının 1980 yılındaki nüfusa neredeyse eşit olması, Postsovyet döneminde ülkede yaşanan demografik krizin en güzel yansıması ve kanıtıdır.

Azalan doğum oranları, yükselen ölüm oranları, yaygınlaşan HIV virüsü, yaygınlaşan alkol bağımlılığı sayısı, Cumhuriyet topraklarını terk eden aileler ve bir çok yörede görülen ciddi ekolojik sorunlar Buryatya'nın en önemli ve en öncelikli toplumsal sorunlarıdır. Tablo 2'de de görüldüğü gibi 1980 yılında binde 21,6 olan doğum oranları 2010 yılında binde 17,0'ye ve 2020 yılında da binde 12,7'ye kadar azalmıştır. Aynı dönemde ise ölüm oranları 1980 yılında binde 9,5'ten 2010 yılında binde 12,7'ye ve 2020 yılında da binde 11,0'a yükselmiştir.³¹ XXI. yüzyılda gizlenen "azalan doğum oranları - yükselen ölüm oranları" dengesizliği Cumhuriyet topraklarında yürütülen ekonomi, sağlık ve sosyal politikaların eksikliklerine ve yönetim hatalarına işaret etmektedir. Buryatya'nın istihdam, sağlık, alt yapı, ekonomi ve ekoloji sorunları çözülmeden sosyal ve demografik sorunların da çözümlenemeyeceği ortadadır.

Buryatya'daki ortalama doğum oranları Rusya Federasyonu ortalamaların üzerindedir. Fakat boşanmaların artması, bebek ölüm oranlarının Rusya ortalamasına göre yüksek olması ve evlilik dışı çocukların hala yüksek oranda olması BC öncelikli demografik sorunları arasında yer almaktadır. Örneğin 2008 yılında dünyaya gelen bebeklerin % 41,3'ü evlilik dışı çocuklar

³⁰ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>

³¹Daha detaylı bilgi için bakınız: <https://burstat.gks.ru/demo>

kategorisinde yer alırken, 2012 yılında bu oran % 35,1 olmuştur.³² Bugün dünyaya gelen her üç bebekten birinin evlilik dışı olması veya nikâhsız birliktelik sonucunda dünyaya gelmesi Buryatya'nın çözmesi gereken aile sorunlarının başında gelir.

4.2. Etnocoğrafya Perspektifinden Buryat Cumhuriyeti

Buryatya her şeyden önce çok kültürlü, çok kimlikli, çok dilli ve heterojen etnik görünümüne sahip çok milletli bir ülkedir. Bugün Cumhuriyet sınırları içinde 100'den fazla millet ve etnik azınlığın yaşaması bunu kanıtlamaktadır. Kazaklardan Çinlilere kadar, Özbeklerden Belaruslara kadar, Yakutlardan Yahudilere kadar, Yunanlılardan Polonyalılara kadar, Korelilerden Azerilere kadar, Gürcülerden Taciklere kadar, Bulgarlardan Macarlara kadar çok sayıda etnik topluluk barındıran BC, çok kültürlü ve çok inançlı bir nüfus tablosu sergilemektedir. Stalin döneminde yapılan zorlamalı göçler ve sürgünler, SSCB döneminde yapılan işçi, uzman ve memur nüfus hareketleri bu karmaşık nüfus tablonun oluşmasının en önemli nedenleridir.

Buryatya bazılarını Sibiryâ bölgesini, bazılarını Baykal gölü kıyılarını, bazılarını Selenga vadisini, bazılarını ise karlarla kaplı Sayan Dağları'nı çağrıştırmaktadır. Aslında Buryatya coğrafi koşullarının ve kültürel görünümünün derin zıtlıklar gösterdiği renkli ve çok boyutlu bir ülkedir. Şamanlar ile Budistlerin, ateistler ile Ortodoksların, Evenkiler ile Ukraynalıların, 100'den fazla etnik azınlığın yan yana barış içinde yaşadıkları bir ülkedir. Kendi bayrağı, kendi meclis, kendi başkenti, kendi siyasi yönetimi olan ilginç bir özerk cumhuriyet olarak dikkat çekmektedir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan en kalabalık milletlerin ve etnik azınlıkların başında Ruslar, Buryatlar, Ukraynalılar ve Tatarlar gelmektedir. Fakat bunların arasında sadece Rusların ve Buryatların toplam ulusal nüfus içindeki oranı % 1'den fazladır. Her ne kadar BC sınırları içinde 100'den fazla etnik topluluk yaşasa da hiç birinin ulusal nüfus içindeki payının % 1'i aşmadığı anlaşılmaktadır.

Millet	1926	1939	1959	1970	1979	1989	2002	2010
Rus	52,9	72,0	74,6	76,5	72,0	69,9	67,8	64,8
Buryat	43,9	21,3	20,2	19,0	23,0	24,0	27,8	29,5
Ukraynalı	0,4	2,5	1,5	1,3	1,7	2,2	0,9	0,7
Tatar	0,6	0,7	1,2	1,2	1,1	1,0	0,8	0,5

Tablo 3: 1926 - 210 Döneminde Buryat Cumhuriyeti Nüfusunun Etnik Dağılımı (%)³³

Son asırlık zaman diliminde BC nüfusunun etnik yapı değişimi ile ilgili aşağıdaki tespitler yapılabilir:

- Hem SSCB döneminde hem de Postsovyet döneminde Buryatlar ve Ruslar BC nüfusunun her zaman büyük bir bölümünü oluşturmuşlardır. Ayrıca Hem SSCB döneminde hem de

³² Pisareva, L. F., Lyahova, N. P., Odintsova, İ. N., Perinov. D. A., Çemitdorjjeva, T. N., Şuhoeva, E. A., (2015) "Demografiçeskaya Harakteristika Respublika Buryatiya", Byuleten Sibirskoy Meditsini, 2015, Tom: 14, No: 3, s. 23-29

³³ Bakınız:

- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>

Postsovyet döneminde Buryatlar hiç bir zaman ulusal nüfusunun % 50'den fazlasına ulaşamamışlardır. Bir başka anlatımla son yüzyılda Buryat topluluğu kendi vatanında başat millet olamadığı gibi kendi yurdunda azınlık durumunda demografik varlığını sürdürmüştür.

- 1926 yılında Buryatlar ve Ruslar Buryat Cumhuriyeti nüfusunun % 96,8'ini oluşturdukları, diğer azınlıkların ise sadece % 3,2'sini oluşturdukları görülmektedir. 2010 yılında ise Buryatlar ve Ruslar BC nüfusunun % 94,3'ini oluşturdukları, diğer azınlıkların ise sadece % 5,7'sini oluşturdukları görülmektedir. Bir diğer anlatımla son asırlık dönemde Buryatlar ile Rusların toplam nüfus oranlarında bir gerileme, azınlık nüfus oranlarında ise küçük bir artış gözlenmektedir. İki başat milletin oranlarındaki bu gerilemenin temel nedeni Cumhuriyet sınırları içindeki Rus nüfusunun azalmasıdır.
- 1970 yılında etnik Ruslar BC ulusal nüfusunun % 76,5'ini oluştururken, 2010 yılında bu oran % 64,8'e kadar gerilemiştir. Rus ailelerinin düşük nüfus artışı, etnik Rusların merkezi Rusya'ya olan iç göçleri ve Buryat ailelerinin yüksek nüfus artışı ülkedeki etnik Rus oranlarının azalmasını başlıca nedenleridir. Ayrıca önümüzdeki 40-50 yıllık zaman diliminde de Rus ve Slav nüfus oranlarının gerilemeye devam edeceği kolaylıkla tahmin edilebilir.
- 1970 yılında etnik Buryatlar Buryat Cumhuriyeti ulusal nüfusunun % 19'unu oluştururken, 2010 yılında bu oran % 29,5'e yükselmiştir. Bir başka deyişle bugün cumhuriyet sınırları içindeki her üç kişiden birinin etnik Buryat olduğu söylenebilir. Ayrıca, 2050 yılına kadar etnik Buryatların cumhuriyet nüfusu içindeki oranı % 40'ı aşması beklenmektedir. Unutulmaması gerekir ki etnik Buryatlar % 62'si Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde ve % 38'i Buryat Cumhuriyeti sınırları dışında Rusya'nın diğer bölgelerinde yaşamaktadır.
- Son yarım asırlık dönemde Buryat ailelerinin büyük ölçüde yüksek doğurganlık oranlarını ve yüksek nüfus artış hızlarını sürdürmeleri bu olumlu artışın temel nedenidir. Rus aileleri ile karşılaştırıldığında Buryat ailelerinde genelde daha az alkol tüketimi, daha düşük boşanma oranları, daha yüksek doğum oranları ve daha sağlıklı aile yapısı gözlenmektedir. Tüm bu olumlu demografik özellikler, Buryat topluluğunun istikrarlı bir şekilde nüfusunu arttırmasına neden olmuştur. Ama tüm bu olumlu gelişmelere rağmen 2050 yılına kadar etnik Buryatların Buryat Cumhuriyeti ulusal nüfusunu % 50'den fazlasına ulaşmaları beklenmemektedir. Ayrıca karma evlilikler ve değişen etnik aidiyet sonucunda önümüzdeki yıllarda Buryat Cumhuriyeti'nin etnik yapısı daha da değişmesi beklenmektedir.

Bugün Buryat Cumhuriyeti'nin ulusal nüfus içinde Evenkilerin, Ermenilerin, Soyotların, Azerilerin, Belarusların, Özbeklerin, Kırgızların, Çinlilerin ve Almanların oranı % 0,10 ile % 0,40 arasında değişmektedir. Bir başka deyişle bugün cumhuriyet sınırları içinde sadece Rusların ve Buryatların etnik nüfus oranları % 1'den fazladır. Diğer tüm azınlıkların ulusal nüfus içindeki payları % 1'den azdır. Tuvalılar, Kazaklar, Çuvaşlar, Başkırlar, Koreliler, Mordovalılar, Moğollar, Yahudiler, Udmurtlular, Tacikler, Gürcüler, Yakutlar, Moldovyalılar, Marililer ve Koreliler gibi küçük azınlıkların Cumhuriyet nüfusu içindeki payları ise %0,10'dan az olduğundan dolayı ulusal nüfusa önemsiz bir demografik katkı sağlamaktadırlar. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan Tuvalılar, Evenkiler, Tunguslar, Soyotlar, Hakaslar, Altaylılar, Moğollar ve Yakutlar eski ve yerli azınlıkları oluşturmaktadırlar. Sayıları giderek azalan, Çuvaşlar, Estonyalılar, Karelyalılar, Başkırlar, Tacikler, Gürcüler, Özbekler, Ukraynalılar ve Belaruslar SSCB cumhuriyetlerinden gelen yeni

göçmen azınlıklara örnek gösterilebilirler. Romanyalılar, Vietnamlılar, Polonyalılar, Bulgarlar, Litvanyalılar, Letonyalılar ve Macarlar eski sosyalist ülkelerden gelip yerleşen ve bugün de Buryatya'da yaşamaya devam eden küçük göçmen azınlıklara örnektirler. 2050 yılına doğru yerli azınlıkların oranı yavaş da olsa artması beklenirken, göçmen azınlık oranlarının daha da azalacağı tahmin edilmektedir.

BC sınırları içinde yaşayan Polonyalılar, Çingeneler, Litvanyalılar, Letonyalılar, Darginler, Osetinler, Hakaslar, Türkmenler, Uygurlar, Kalmuklar, Altaylılar, Komiler, Yunanlılar, Avarlar, Bulgarlar, Lezginler, Çeçenler, Karelyalılar, Macarlar, Finliler, Romanyalılar, Vietnamlılar, İnguşlar, Estonyalılar ve Kabardinler'den her birinin topluluk nüfusu 250 kişiyi aşmadığından dolayı, ülkenin en küçük azınlık gruplarını oluşturmaktadırlar. Buryatya'nın bu en küçük azınlıkları arasında Hristiyan kökenliler de Müslüman kökenliler de var, sosyalist ülkelerden gelenler de kapitalist devletlerden gelenler de var, yerli olanlar da göçmen olanlar da var, SSCB sınırları içinden gelenler de SSCB sınırları dışından gelenler de var. Sonuç olarak tüm bu etnik azınlıklar renkli bir kültürel görünümü ve çok kimlikli bir Cumhuriyetin etnik yapısını, en önemlisi de barış içinde yan yana yaşayan farklı toplulukların aralarındaki uyumu ve hoşgörüyü yansıtmaktadırlar.

4.3. Yerleşme Coğrafyası Perspektifinden Buryat Cumhuriyeti

2020 yılında Buryatya'da 6 kent yerleşmesi, 12 kasaba yerleşmesi ve 615 kırsal yerleşme yer almaktadır.³⁴ Bu yerleşmelerden sadece Ulan-Ude kentinin nüfusu 200 000'i aştığından dolayı, Cumhuriyet topraklarında sadece bir büyük kentin yer alması dikkat çekicidir. Buryat Cumhuriyeti'nin kuzeydoğusunda yer alan Taksimo ülkenin en kuzey ve doğu kentini oluşturmakta, ülkenin güneybatısında yer alan Orlik Buryatya'nın en batı kentini ve Moğolistan devlet sınırındaki Kyahta da ülkenin en güney kentini oluşturmaktadır.

Rayon Adı	Rayon Toplam Nüfusu	Rayon Kentsel Nüfusu	Rayon Kırsal Nüfusu	Rayon Merkezi
Barguzin	21 516	6 955	14 561	Barguzin
Baunti Evenki	8 454	0	8 454	Bagdarin
Biçursk	22 230	0	22 230	Biçura
Djidinsk	23 388	0	23 388	Petropavlovka
Eravnin	16 585	0	16 585	Sosonovo-Ozerskoe
Zaigraevsk	51 387	15 975	35 412	Zaigraevo
Zakamensk	25 061	11 204	13 857	Zakamensk
İvolginsk	59 185	0	59 185	İvolginsk
Kabansk	55 468	24 561	30 907	Kabansk
Kijinginsk	14 464	0	14 464	Kijinga
Kurumkan	13 344	0	13 344	Kurumkan
Kyahtinsk	36 538	23 118	13 420	Kyahta
Muysk	9 548	8 374	1 174	Taksimo
Muhorşibirsk	22 856	0	22 856	Muhorşibir
Okinsk	5 452	0	5 452	Orlik
Pribaykalsk	26 303	0	26 303	Turuntaevo

³⁴ <https://www.gks.ru/>

Severo-Baykalsk	11 301	8 439	2 862	Nijneangarsk
Selenginsk	41 274	23 036	18 238	Gusinoözersk
Tarbagataysk	22 419	0	22 419	Tarbagatay
Tunkinsk	20 106	0	20 106	Kiren
Horinsk	16 757	0	16 757	Horinsk

Tablo 4: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Rayonların Kırsal ve Kentsel Nüfusları (2020 Yılı)³⁵

Tablo 4 bilgileri irdelendiğinde aşağıdaki tespitler ve yorumlar yapılabilir:

- Kent sayısı, kentlerin coğrafi dağılışı, kentsel yoğunluk ve kentleşme oranları bakımından Sibirya'da yer alan tüm Cumhuriyetler arasında Buryatya en olumsuz tabloya sahip olanların başında gelir. Buryatya'da tam 13 rayonda hiç kent ve kentsel nüfus yoktur. Ayrıca Cumhuriyet sınırları içinde 4 rayonda kırsal nüfus kentsel nüfustan daha fazla ve 4 rayonda da kentsel nüfus kırsal nüfustan daha fazla olduğu görülmektedir.
- Buryatya'da hiç bir rayon % 100 kentsel nüfus oranına sahip değildir. Fakat kent barındırmayan 13 rayon % 100 kırsal nüfus oranına sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca hiçbir rayonda kentsel nüfus 30000'den fazla olmadığından dolayı, cumhuriyet sınırları içinde küçük şehirlerin yaygın oldukları anlaşılmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde nüfusu 1 milyondan fazla olan metropol kent görülmediği gibi başkent Ulan-Ude dışında nüfusu 50 000'i aşan başka kent yerleşmesi de yoktur. Bir başka deyişle Ulan-Ude hariç ülkedeki tüm kentler, aslında birer büyük kasaba olarak nitelendirilebilir. Bu nedene Buryatya "kentsiz bir Cumhuriyet" olarak da tanımlanabilir.
- İdari birimler arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 24561 kişilik kentsel nüfusuyla en fazla kentli nüfusa sahip rayon Kabansk olduğu anlaşılmaktadır. İdari birimler arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 59185 kişilik kırsal nüfusuyla en fazla kırsal nüfusa sahip rayon İvolginsk olduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak ne kentsel nüfus ne de kırsal nüfus hiçbir rayonda 60000'i aşmadığından dolayı, yerleşme yetersizliği ve nüfus yetersizliği tüm ülkenin idari birimlerinde yaygın olarak görüldüğü söylenebilir.
- Sonuç olarak her ne kadar Buryat Cumhuriyeti toplam nüfusunun %59,3'ü kentsel yerleşmelerde yaşasa da ülke genelinde sadece 6 kent yerleşmesi olması ülkenin sağlık, eğitim, spor ve kültür gibi temel sosyal ihtiyaçlarını sağlamada yetersiz kaldığı gibi ticaret, haberleşme, üretim ve ulaşım gibi temel iktisadi ihtiyaçlarını karşılamada da yetersiz kalmaktadır. Ayrıca ekonomik kalkınma, alt yapı çalışmalarının gelişimi ve askeri savunma bakımından da bazı sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Buryatya'nın sahip olduğu geniş ve ıssız topraklarının, Çin Halk Cumhuriyeti gibi kalabalık bir ülkeyle yakın mesafede bulunmaları gelecekte önlenemeyen bazı göçlerin ve engellenemeyen bazı siyasi ihtirasları da tetikleyebilir ve uzun vadede karmaşık uluslararası sorunların ve jeopolitik tehditlerin ortaya çıkmasına yol açabilir.

Buryatya'daki kentsel yerleşmeler genelde ya akarsu vadilerinde ya da göl kıyılarında kurulmuşlardır. Örneğim, Ulan-Ude kenti Selenga Vadisi'nde, Babuşkin ve Severobaykalsk kentleri Baykal Gölü kıyısında, Zakamensk kenti Djida Vadisi'nde, Gusinoözersk kenti Gusinoe Gölü kıyısında ve Kyahta kenti de Kyahta Vadisi'nde yer almaktadır. Zakamensk ve Kyahta Buryatya'nın en güneyindeki kentsel yerleşmeleri olup Rusya-Moğolistan devlet

³⁵ Bakınız: <http://www.statdata.ru/naselenie/respubliki-buryatiya>

sınırına çok yakın mesafede bulunmaktadır. Nijneangarsk, Babuşkin ve Severobaykalsk ise Baykal Gölü kıyılarında yer alan önemli liman yerleşmeleridir.

Kent Adı	Kent Nüfusu	Yer Aldığı Rayon	Kent İlan Edilme Tarihi
Ulan-Ude	439 128	Ulan-Ude	1690
Severobaykalsk	23 183	Severobaykalsk	1980
Gusinoözersk	23 036	Selenginsk	1953
Kyahta	20 297	Kyahta	1805
Zakamensk	11 204	Zakamensk	1944
Babuşkin	4 454	Kabanski	1902

Tablo 5: Buryat Cumhuriyeti'ndeki Kentsel Yerleşmeler ve Başlıca Özellikleri³⁶

Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan gibi üç ülkenin toplam yüzölçümüne sahip olan Buryatya'da sadece 6 kent yerleşmesi yer almaktadır. Bir başka deyişle bu seyrek nüfuslu ülkede hem aritmetik nüfus yoğunluğu, hem yerleşme ve kent yoğunluğu çok düşüktür. 1690 yılında kent ilan edilmiş olan Ulan-Ude, Buryatya'nın en eski şehir yerleşmelerinden biri olup, aynı zamanda yarım milyona yaklaşan nüfusuyla da ülkenin en büyük kentidir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş olan Gusinoözersk ve Severobaykalsk BC'nin en genç kentleridir (Tablo 5). 1783 yılından 1927 yılına kadar kent statüsünde olan Barguzin ve 1684 yılından 1906 yılına kadar kent statüsünde olan Novoselenginsk, bugün kent statüsünü kaybetmiş yerleşmelere örnek gösterilebilir.

Enerji üretimi, madencilik faaliyetleri, ormancılık, akarsu ulaşımı, demiryolu ulaşımı ve turizm faaliyetleri bu önemli iktisadi işlevler arasında en yaygın olanlardır. Kırsal görünüme sahip Severomuysk, Kiçera ve Yançukan nüfusları 1000 kişiden az ve "küçük kasabalar" grubunda yer alan yerleşmelere örnek gösterilebilirler (Tablo 6). BC son derece seyrek nüfuslu bir ülke olduğundan ve az sayıda şehir barındırdığından dolayı, eğitim, ulaşım, haberleşme, sağlık ve ticaret hizmetleri bakımından kasabaların adeta şehirler gibi hizmet verdikleri unutulmamalıdır.

Kasaba Adı	Kasaba Nüfusu	Yer Aldığı Rayon	Kasaba İlan Edilme Tarihi
Selenginsk	13 500	Kabansk	1961
Onohoy	10 837	Zaigraevsk	1954
Taksimo	7 691	Muysk	1989
Ust-Barguzin	6 955	Barguzin	1938
Kamensk	6 607	Kabansk	1961
Zaigraevo	5 138	Zaigraevsk	1973
Nijneangarsk	4 209	Severo-Baykalsk	1938
Noviy Uoyan	3 025	Severo-Baykalsk	2012
Nauşki	2 821	Kyahta	1954
Kiçera	946	Severo-Baykalsk	1979
Severomuysk	683	Muysk	1977
Yançukan	259	Severo-Baykalsk	1982

³⁶ Bakınız:

- <https://www.gks.ru/>
- https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
- <https://www.wikiwand.com/ru/>

Tablo 6: *Buryat Cumhuriyeti'ndeki Kasaba Yerleşmeleri ve Başlıca Özellikleri (2020 Yılı)*³⁷

Akarsu vadileri ve göl kıyıları Buryatya'nın can damarını ve en önemli iktisadi alanlarını oluşturmaktadırlar. Buryatya'daki kasaba ve kırsal yerleşmelerin büyük bir bölümü tarım faaliyetlerine ve yerleşmeye müsait olan akarsu vadilerinde kurulmuşlardır. Birkaç örnek verelim:

- Kiçera, Holodnoe, Angoya, Noviy Uoyan ve Yançukan yerleşmeleri Verhnaya Angara vadisinde yer almaktadırlar.
- Severomuysk, Taksimo ve Ust-Muya yerleşmeleri Vitim vadisinde yer almaktadırlar.
- Ust-Barguzin, Adamovo, Barguzin, Baraghan, Kurumkan, Alla, Mayskiy, Sahuli ve Ulyunhan yerleşmeleri Barguzin vadisinde yer almaktadırlar.
- Onohoy, Nijnie Talsti, Verhnie Talsti, Novaya Kurba, Staraya Kurba, Horinsk, Pervomaevka ve Udinsk yerleşmeleri Uda vadisinde yer almaktadırlar.
- Ulan-Ude, Kabansk, Selenginsk, Talovka, Mostovka, Novoselenginsk, Zarubino, Ust-Kyahta ve Nauşki yerleşmeleri Selenga vadisinde yer almaktadırlar.
- Dalahay, Şuluta, Tunka, Nugan, Mondi, Şimki ve Turan yerleşmeleri İrkut vadisinde yer almaktadırlar.
- Hujir, Sayani, Orlik ve Sorok yerleşmeleri Oka vadisinde yer almaktadırlar.
- Burguy, Hamney, Mihaylovka, Narin, Nijniy Torey, Tohoy, Jeltura, Enhor ve Petropavlovka yerleşmeleri Djida vadisinde yer almaktadırlar.³⁸

Buryatya'daki kırsal yerleşmeler "Ulus", "Selo", "Posölok", "Ostonovoçniy Punkt" ve "Posölok Stantsii" gibi Rusya'ya özgü yerleşme ve idari yapısına uygun isimler taşımaktadırlar. Kent ve kasaba yerleşmelerinde olduğu gibi kırsal yerleşmelerin de büyük bir bölümü akarsu vadilerinde ve göl havzalarında yer almaktadırlar. Cumhuriyet sınırları içinde Yagodnoe, Beregovaya, Bolşaya Reçka, Nikolsk ve Stepnoy gibi Rusça isimlendirilmiş kırsal yerleşmeler de yaygındır, Sagan-Nur, Şaralday, Hujir, Galtay, Gaşey, Bulak, Tabalangut ve Hongodori gibi Buryatça adlandırılmış köyler de yaygındır. Buryatya'daki kültürel ve etnik çeşitlilik, coğrafi kavramlara ve toponimiye de çeşitlilik olarak yansımıştır. Aşağıdaki satırlarda nüfus büyüklüğüne göre Buryat Cumhuriyeti'ndeki köyler sınıflandırılmış ve örneklendirilmiştir:

- Cumhuriyet sınırları içinde sayıca en az olan kırsal yerleşmelerin başında nüfusu 5000'i aşan "çok büyük köyler gelir ve bunların Buryatya sınırları içindeki toplam sayısı 10'dan azdır. Turantaevo, Kabansk, Kiren, Biçura, Horinsk ve Barguzin gibi yerleşmeler bunlara örnek gösterilebilir. Bu yerleşmelerin bir kısmı zamanla nüfuslarını daha da arttırarak "kasaba" grubuna geçebilir.
- Talovka, Tataurovo, Turka, Şaralday, Horonhoy, Oymur, İlinka, Noviy Zagan, Podlopatki, Kudara, Klyuevka, Vidrino, Bryansk, Hoytobae, Gusinoe Ozero, Nijniy Sayantuy, Bolşoy

³⁷ Bakınız:

- <https://www.gks.ru/>
- https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
- <https://www.wikiwand.com/ru/>

³⁸ Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova

Kunaley, Tarbagatay, Nikolaevskiy, Verhnie Taltsi, Taşir, Selenduma, Novoselenginsk, Tohoy, Romanovka, Jemçug, Arşan, Malovskiy, Sagan-Nur, Tunka, Mondi, Ust-Kiran, Ust-Kyahta, Tegda ve Bayangol gibi nüfusu 1000 ile 5000 arasında olan “büyük köyler” Buryatya’da nadir görülürler ve bunların toplam sayısı 30’u aşmaz.

- Nüfusu 200 ile 1000 arasında olan “orta büyüklükteki köyler” Cumhuriyet sınırları içinde yaygın olarak görülen kırsal yerleşmelerdir ve toplam sayıları 100’den fazladır. Hargana, Şana, Handagatay, Yagodnoe, Udinsk, Desyatnikovo, Pesterevo, Barikino, Angoya, Baykalskoe, Holodnaya, Yugovo, Voznesenovka, Suvo, Sorok, Balakta, Barati, Uoyan, Urjil, Çitkan, Kika, Uakit, Mostovka, Nesterovo, Hasurta, Beregovaya Posolskaya, Dubinino, Alan, Tori, Turan, Kokorino, Aşanga, Tohoryukta, Aninsk, Kumora, Bolşaya Reçka, Şanay, Şergino, Şimki, Elovka, Verhnaya Zaimka, Solontsi, Balta, Angir, Ahalik, Galbay, Bar, Hujir, Bom, Galtay, Gaşey, Bulak, Şigaevo, Tagarhay ve Şuluta Buryatya’daki “orta büyüklükteki köylere” örnek gösterilebilir.
- Nüfusları 10 ile 200 arasında olan kırsal yerleşmeler “küçük köyler” olarak adlandırılabilir ve bunlar sayıca çok fazladır. Ardasan, Murgun, Halzanovo, Nama, Mişiha, Manturiha, Haritonovo, İnkino, İstok, Jilino, Ganzurino, Şarza, Şasnur, Bokson, Kibalino, Usanovka, Hasura, Enhor, Povorot, Davşa, Duşkaçan, Burgastay, Tuhum, Ubukun, Udunga, Zalan, Sulfat, Haritonovo, Deben, Oybont, Mogoy, Ulan-Gorhon, Zagustay, Şinestuy, Nikolsk, Nilovka, Tabalangut, Stepnoy, Hongodori ve Malaya Kurba bu “küçük köylere” örnek gösterilebilir.
- Buryatya’da 10’dan az insan barındıran ve “çok küçük köyler” olarak adlandırılan yerleşmelerin sayısı 20’den azdır. Bu nedenle bu yerleşmeler yok olma ve haritan silinme tehlikesiyle yüzleşen en sorunlu kırsal yerleşmeler grubunu oluşturmaktadırlar. Samarta, Arbun, Polevoy, Çernoyarovo, Moygoti, Lesnoy, Reçka Vidrino, Monahovo ve Katun 10 kişiden az insan barındıran bu küçük kırsal yerleşmelere örnek gösterilebilir. Dış göçler ve düşük nüfus artışı sonucunda, zamanla bu küçük yerleşmelerin ıssız ve insansız kalma riskleri çok yüksektir. Bir yerleşme istisna örneği olan Kurort Gagarskiy hiç nüfus barındırmayan Buryatya’nın tek yerleşmesidir.

4.4. Dinler Coğrafyası Işığında Buryat Cumhuriyeti

Ortodoks Hristiyanlık, Protestan Hristiyanlık ve Budizm BC sınırları içinde en yaygın dinlerdir. Cumhuriyet genelinde 257 inanç organizasyonu faaliyet göstermektedir. Bunlardan 86’sı Ortodoks temelli, 50’si Protestan temelli ve 78’i de Budist temelli sivil toplum örgütlenmelerdir. BC sınırları içinde Katolik Hristiyanların, Musevilerin, Baptistlerin, Yedinci Gün Adventistlerin, Evanjelik Hristiyanların ve Müslümanların sayıları çok az olduklarından dolayı bu dinsel azınlıkların, cumhuriyetin genel inanç görünümünü pek etkilemedikleri görülmektedir. Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde 10000 ile 18000 arasında Müslüman yaşadığı tahmin edilmektedir. Başkent Ulan-Ude kentinde Postsovyet döneminin ilk büyük camisi 2012 yılında resmen açılmıştır. Bugün, Tatarlar, Azeriler, Kırgızlar, Tacikler, Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Çeçenler, Buryatya’nın en kalabalık Müslüman topluluklarını oluşturmaktadırlar.

Rus nüfusunun egemen olmasından dolayı, Buryatya’da Ortodoks Hristiyanlık en yaygın inanç sistemidir. BC sınırları içinde 3 Ortodoks Hristiyan manastırı faaliyet göstermektedir. Spaso-Preobrajenskiy Posolskiy (Rusça: Спасо-Преображенский Посольский) Kaban

Rayonunda yer alan Posolskoe köyünde Ortodoks manastırı olarak faaliyet göstermektedir (Foto 7).

Foto 7: Spaso-Preobrajenskiy Posolskiy Manastırı³⁹

Pribaykalski Rayonu sınırları içindeki Troitskoe köyünde yer alan Svyato-Troitskiy Selenginskiy (Rusça: Свято-Троицкий Селенгинский) Ortodoks manastırı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Üçüncü Hristiyan Manastırı da Pribaykalski Rayonu sınırları içindeki Baturino köyünde yer alan ve 2000 yılından beri faaliyet gösteren Sretenskiy Kadın Manastırı'dır (Foto 8) (Rusça: женский Сретенский в селе Батурино).

Foto 8: Sretenskiy Kadın Manastırı⁴⁰

Bilindiği gibi, Rusya Federasyonu sınırları içinde Budizm yaygın olarak Buryat, Kalmuk ve Tuva Cumhuriyetlerinde görülmektedir. Buryatya genelinde ve özellikle de etnik Buryatlar arasında Lamaizm olarak adlandırılan Tibet Budizm'i çok yaygın olup, son yıllarda Şamanizm akımlarının da hızla yaygınlaştığı görülmektedir. 1999 yılından beri faaliyet gösteren "Maydar" cumhuriyetin en güçlü Budist toplum birliğini oluşturmaktadır. BC sınırları içinde Budistlere hizmet veren resmi olarak kayıtlı 38 datsan (Budist inanç merkezi) faaliyet göstermektedir (Foto 9).

³⁹ <https://sobory.ru/photo/74332>, 2021.

⁴⁰ <https://sobory.ru/photo/9601>, 2021.

Foto 9: Ivolga Budist Tapınağı⁴¹

1990–2020 yılları arasındaki Postsovyet döneminde özellikle etnik Buryatlar arasında Şamanizm hızla yayılmaktadır. Bugün cumhuriyet sınırları içinde 18 Şaman sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermektedir. “Boo–Mergel”, “Lusad” ve “Altan Serge” bu Şaman kuruluşlar arasında en etkili olanlardır. Bazı Rus kaynaklarına göre bugün BC sınırları içinde 150 000’den fazla insan Şamanizme inanmaktadır. Bir başka anlatımla yaklaşık her altı kişiden biri Şamanizme inanmaktadır.⁴² Ayrıca bir kısım etnik Buryat gönüllü olarak Protestan Hristiyan veya Ortodoks Hristiyan oldukları da gözlenmektedir. Özellikle Rus–Buryat karma evliliklere sahip ailelerde, Ruslaşma ve Hristiyanlaşma daha belirgin ve daha yaygındır.

Buryatya topraklarında ortodoksluğun 300 yılı aşan tarihsel bir geçmişi vardır. Rus Çarlığı’nın en etkili misyonerlerinden biri olan Nil İsakoviç, Buryat Ortodoks Kilisesi’nin kurucusu olarak kabul edilmektedir. 1682 yılında Toritsk Manastırı’nın inşası başlamış ve daha sonra Rus Ortodoks Kilisesi’nin misyonerlik faaliyetlerinin kalesi haline gelen Posolsk Manastırı inşa edilmiştir. Buryatlar, Yakutlar ve Evenkler gibi yerli topluluklar arasında Ortodoks Hristiyanlığı yaymak amacıyla 1727 yılında İrkutsk piskoposluğu kurulmuş ve Buryatya bu piskoposluğa bağlanmıştır. Rusça yazılı bilimsel kaynaklarda da belirtildiği gibi Sibiry’a’daki yerli topluluklar baskı ve zorlama ile Hristiyan olmaya mecbur bırakılmıştır.⁴³ Bir başka deyişle, gönüllü olması gereken vaftiz olayı genellikle şiddet içeriyordu. 19. yüzyılın ortalarında Buryatya topraklarında Hristiyan misyonerlik faaliyetlerinde büyük bir artış oldu görülmektedir. Bu dönemde, İncil de dâhil olmak üzere, Hristiyanlığı anlatan 20’den fazla dinsel kitap ve eser, Buryat diline tercüme edilmiştir. Tüm bu faaliyetler sonucunda, 20. yüzyılın başında 85 000 etnik Buryat (o zamanki etnik Buryat nüfusunun üçte biri) Ortodoks Hristiyanlık’ı kabul ettikleri tespit edilmiştir.⁴⁴ Bugün zorlama olmasa da Buryatların hristiyanlaştırma süreçleri farklı yönetmelerle de olsa devam etmektedir.

Buryatya’daki etnik toplulukların dinsel tercihlerine bakıldığında kolay sınıflandırılma yapılamayacak çok karmaşık bir durum karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde, bir etnik topluluk içinde çok sayıda inanca mensup olanlar olabildiği gibi, bir dinsel topluluk

⁴¹ <https://www.trans-siberian.co.uk/blog/ivolginsky-datsan-monastery/>, 2021.

⁴² Badmatsirenov, T. B., (2015) “Religioznaya Situatsiya i Religioznie Soobşestva v Respublike Buryatiya”, Jurnal “Religiya, Obşestvo, Gosudarstvo”, 2015, No: 4

⁴³ Bakınız: <http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>

⁴⁴ <http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>

çok sayıda etnik topluluk mensubu kapsadığı da görülebilir. Örneğin bir etnik Buryat Ortodoks Hristiyan, Protestan Hristiyan, Budist, Şaman veya Ateist olabilir. Bir Evenki ailesi Şaman, Budist, Ateist veya Ortodoks Hristiyan olabilir. Fakat genel olarak Ermenilerin, Rusların, Ukraynalıların, Moldovalıların, Belarusların ve Bulgarların büyük bir bölümü kendini Ortodoks Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Polonyalılar, Macarlar ve Letonyalılar genelde kendilerini Katolik Hristiyan olarak tanımlamaktadır. Etnik Buryatlar, Evenkiler, Tuvalılar, Soyotlar, Çinliler ve Kalmuklular genelde kendilerini Budist olarak tanımlamaktadırlar. Cumhuriyet sınırları içinde yaşayan Dağıstanlılar, Tatarlar, Azeriler, Kırgızlar, Tacikler, Özbekler, Uygurlar, Kazaklar ve Çeçenler genelde kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktadır. Ayrıca, Evenkiler, Buryatlar ve Soyotlar arasında Şamanizm de çok yaygındır.⁴⁵

SSCB döneminde sürdürülen 70 yıllık yoğun ateist propagandalarından sonra, Postsovyet döneminde BC sınırları içinde faaliyet gösteren inanç kuruluşlarının ve dinsel sivil toplum örgütlerinin sayısında adeta bir sayısal patlama görülmektedir. 1994 yılında kayıtlı olan inanç kuruluşlarının ve dinsel sivil toplum örgütlerinin sayısı sadece 56 iken, 2006 yılında 184'e ve 2015 yılında da 229'e yükselmiştir.⁴⁶ Sonuç olarak, Postsovyet dönemindeki inanç ve ibadet özgürlüğü yeni dinsel akımlarının artışına yol açtığı gibi, yeni inanç kurumlarının ve yeni dinsel örgütlenmelerin ortaya çıkmasına da neden olmuştur.

5. Ekonomik Coğrafya Penceresinden Buryat Cumhuriyeti

Buryat Cumhuriyeti'nin iktisadi gelişimi ve ekonomik coğrafya özellikleri genel hatlarıyla şöyle özetlenebilir:

- Çok zengin ve çok büyük çeşitlik gösteren maden yatakları.
- Geçim tipi bitkisel üretimin ve hayvancılığın yaygınlığı.
- Çok fazla orman arazileri ve çok fazla tatlı su kaynakları.
- Gelişmekte olan endüstri ve kalkınmakta olan ulusal ekonomi.
- Zengin kömür ve hidroelektrik potansiyeli.
- Stratejik coğrafi konum ve jeopolitik önemi büyük olan demiryolu güzergâhları.
- Kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek hayvancılık ve ormancılık.
- Yaklaşık 40 ülke ile sürdürülen ihracat-ithalat ilişkileri.
- Dış ticaret açığı vermeyip, pozitif dış ticaret dengesini koruması..
- Zengin turizm kaynakları ve çok sayıda turizm çekiciliği.
- Çok zayıf ve çok yetersiz ulaşım bağlantıları.
- Güçlü makine, savunma ve orman ürünleri sanayi.
- Çok zengin altın, çinko, kurşun, volfram, linyit ve taş kömürü yatakları.
- Çok zengin uranyum, flüorit, nefrit (yeşim taşı) ve molibden yatakları.

⁴⁵ https://ruvera.ru/news/religia_buryatiya

⁴⁶ <https://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/09/d35401/>

- Ekolojik turizmi, sağlık turizmi, dağ turizmi, av turizmi, kırsal turizmi ve inanç turizmi bakımından büyük potansiyel.

5.1. Buryat Cumhuriyeti'nin Doğal Kaynakları

Zengin enerji ve maden yataklarına sahip olan Buryatya, orman, hidrolik enerji ve tatlı su kaynakları bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinden birini oluşturmaktadır. Buryatya toprakları özellikle metal madenler bakımından çok zengin rezervlere sahiptir. Örneğin, Buryatya toprakları, Rusya'daki çinko rezervlerinin % 48'ini, molibden rezervlerinin % 37'sini, volfram rezervlerinin % 27'sini, kurşun rezervlerinin % 24'ünü, flüorit rezervlerinin % 16'sını, asbest rezervlerinin % 15'ini ve uranyum rezervlerinin % 10'unu barındırmaktadır. Ayrıca BC zengin altın, tungsten, molibden ve kömür yataklarına da sahiptir.

Bugüne kadar Buryatya topraklarında 700'den fazla maden yatağı keşfedilmiştir. Cumhuriyet sınırları içinde tanımlanan en önemli maden yatakları arasında 247 altın, 7 tungsten, 13 uranyum, 8 fluorspar, 4 polimetal, 10 linyit kömürü, 4 taş kömürü, 2 asbest, 2 molibden, 2 berilyum, 1 kalay ve 1 alüminyum maden yatağı hem Buryatya ekonomisi hem de Rusya'nın kalkınması açısından stratejik önem taşımaktadırlar. Ayrıca, Cumhuriyet sınırları içinde çok sayıda granit, yeşim taşı, apatit, fosforit, grafit ve zeolit maden yatakları da olduğu bilinmektedir.

Buryatya toprakları, kapsadıkları 240'tan fazla altın yatak sayısı ile Rusya'nın en zengin altın rezervlerine sahip sahalarından birini oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu idari birimleri arasında BC en büyük dokuzuncu altın üreticisidir. SSCB döneminde BC'nin yıllık altın üretimi 1 ile 5 ton arasında değiştiği bilinmektedir. Postsovyet döneminde BC'nin yıllık altın üretimi 6 – 7 tona kadar yükselmiştir. Bugün Cumhuriyet sınırları içindeki altın rezervlerinin 110 tondan fazla oldukları tahmin edilmektedir. Buryatya topraklarının en zengin altın rezervleri Zun Holbi ve İrokindi yataklarında yer almaktadır. 1991 yılında faaliyete geçen ZAO "Buryatzoloto" cumhuriyet sınırları içindeki en büyük altın çıkarım ve altın işleyen kuruluştur.

BC zengin uranyum rezervlerine sahiptir. Sadece Hiagda Havzası'nın toplam uranyum rezervleri 47 000 tonu aşmaktadır. Baunti Evenki Rayonu ve özellikle de Hiagda yatakları ülkenin en zengin uranyum rezervlerine sahip sahalarını oluşturmaktadırlar. Örneğin Hiagda yataklarından her yıl ortalama 400 – 500 ton uranyum çıkarılmaktadır. Kijinginsk Rayonu sınırları içinde ve Novokijinginsk köyü yakınlarında Ermakov Havzası (Rusça: "Ермаковское месторождение бериллия" "Ermakovskoe Mestarojdenie Berrilya") adı altında hem Buryatya'nın hem de Rusya'nın en büyük Berilyum yatakları bulunmaktadır. Hem yüksek rezerv miktarı hem de yüksek kalitesiyle dikkat çeken Novokijinginsk yatakları, sorunsuz ulaşım, yüksek verimlilik ve kolay çıkarım özellikleriyle dikkat çekmektedirler.⁴⁷

⁴⁷ Rusya Federasyonu ve Buryatya'nın doğal kaynak potansiyeli ile ilgili bakınız:

- Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapin, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomičeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRA-M"
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravoçnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.

Buryat Cumhuriyeti zengin taş kömürü ve linyit rezervlerine sahip bir cumhuriyet olup Rusya'daki kömür üretiminin % 1,1'ini tek başına karşılamaktadır. Cumhuriyet sınırları içinde faaliyet gösteren fabrikaların ve termik santrallerinin kömür ihtiyacını kendi üretimi ile karşılayamadığından dolayı, her yıl Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın diğer bölgelerinden kömür ithal etmektedir. Tunguysk Havzası ve Nikolsk Havzası (her biri yıllık 8-9 milyon ton üretimiyle), Buryatya'nın en büyük taş kömürü çıkarım sahalarını oluşturmaktadırlar. Rus bilim uzmanlarına göre Tunguysk Havzası'nın toplam taş kömürü rezervi 230 milyon ton, oysa Nikolsk Havzası'nın toplam taş kömürü rezervi 274 milyon tondan fazladır. Ayrıca cumhuriyet sınırları içinde çok büyük linyit kömürü havzaları faaliyet göstermektedir. Buryatya'nın yıllık linyit kömürü üretimi ise 1 ile 3 milyon ton arasında değişmektedir. Örneğin 2010 yılında Buryatya'da 1,5 milyon ton linyit üretilmiştir. Okino-Klüçevskoe Havzası (rezervi 126 milyon ton), Gusinoözerskoe Havzası (rezervi 451 milyon ton), Ahalikskoe Havzası (rezervi 1,1 milyon ton) ve Zagustayskoe Havzası (rezervi 1,0 milyon ton) Buryatya'nın en büyük linyit üretim sahalarını oluşturmaktadırlar. Bunların dışında daha küçük ölçekli olan Talinskoe ve Selenginskoe linyit yatakları da yer almaktadır. Buryatya kendi kömür ihtiyacını karşılayamadığından dolayı her yıl 4-5 milyon ton kömürü Rusya'nın diğer bölgelerinden satın alarak karşılamaya çalışmaktadır.

Ozörnoe, Holodninskoe ve Djidinskoe yatakları metal madenleri üretimi bakımından Buryatya'nın en zengin havzalarını oluşturmaktadırlar. Eravnin Rayonu sınırları içinde ve Ulan-Ude kentinin 450 km. doğusunda yer alan Ozörnoe Maden Havzası 1,6 milyon ton kurşun ve 8,3 milyon ton çinko rezervleri ile dikkat çekmektedir. Holodninskoe Maden Havzası hem Rusya'nın hem de dünyanın en büyük kurşun ve çinko yataklarını barındırmaktadır. Severo-Baykalsk Rayonu sınırları içinde, Holodnoy yerleşmesinin 36 km. kuzeyinde ve Nijneangarsk kentinden 70 km. uzaklıkta yer alan Holodninskoe Maden Havzası dünya çinko rezervlerinin % 46'sını ve dünya kurşun rezervlerinin % 14'ünü tek başına oluşturmaktadır.⁴⁸ Ayrıca bilim uzmanlarının yaptıkları tespitlere göre kadmiyum, indiyum, selenyum, tellür ve gümüş içeren Holodninskoe maden havzası 520 milyon tondan fazla metal maden rezervine sahiptir. Ayrıca, Zakamenskoe yöresinde yer alan Djidinskoe Havzası'ndaki volfram çıkarım faaliyetleri 1998 yılından beri durdurulmuştur. Özel sektörün veya devlet kurumlarının sermaye desteği ile önümüzdeki dönemde Djidinskoe Havzasındaki volfram çıkarım faaliyetlerinin tekrar başlanması beklenmektedir.

Buryatya toprakları çok zengin flüorit, nefrit (yeşim taşı), fosfor, grafit, kuvarsit ve apatit rezervlerine sahiptirler. Buryatya 4,2 milyon tondan fazla flüorit rezervleri ile Rusya'daki federal idari birimler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. Egitinskoe (1,61 milyon ton) ve Naranskoe (1,62 milyon ton) ülkenin en zengin flüorit rezervlerine sahip yataklarını oluşturmaktadırlar. Buryatya sınırları içinde en büyük nefrit (yeşim taşı) yatakları ise Golyubinskoe ve Muyskoe Maden Havzaları oluşturmaktadırlar. Cumhuriyet topraklarında en büyük fosfor yatakları Haranurskoe Maden Havzası'nda, en büyük kuvarsit yatakları Çeremşanskoe Maden Havzası'nda, en büyük apatit yatakları Oşurkovskoe Maden Havzası'nda ve en büyük grafit yatakları da Ulurskoe ve Boyarskoe Maden Havzaları'nda tespit edilmiştir.⁴⁹

⁴⁸ Holodninskoe maden havzası ile ilgili bakınız:

<https://nedradv.ru/nedradv/invetsp?obj=8cfab8ca24e0d950ab29a01d55edde2d>

⁴⁹ <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

5.2. Buryat Cumhuriyeti Sanayi ve Ulaşım Potansiyeli

Buryatya kalkınmakta, kentleşmekte, gelişmekte ve sanayileşmekte olan bir özerk cumhuriyet olarak görülebilir. SSCB dönemindeki endüstri tesislerin neredeyse tamamı özelleştirilmiş olmasına rağmen, sanayi üretimi ulusal ekonomi içindeki yerini ve önemini korumaya devam etmektedir. BC'inde gelişmiş başlıca sanayi kolları şunlardır: metalürji, maden sanayi, savunma sanayi, kâğıt sanayi, çimento sanayi, ulaşım araçları sanayi, makine sanayi, elektro enerji üretimi, gıda endüstrisi ve orman ürünleri sanayisi. BC'nin en gelişmiş sanayi kolalarının başında metalürji ve makine gelir çünkü ulusal sanayi üretiminin %35'ten fazlasını bu endüstri kolları oluşturmaktadırlar. 50 Demiryolu araçları ve demiryolu vagon sanayi üretiminde çok büyük rolü olan OAO "Ulan-Ude LVRZ" dizel lokomotifleri, elektrikli lokomotifler, demiryolu vagonları, demiryolu vinçleri ve ayrıca çekme vagonlarının üretiminde cumhuriyetin ve Rusya'nın en büyük endüstri kuruluşlarından birini oluşturmaktadır. Başkent Ulan-Ude kentinde yer alan, ZAO "Ulan-Udestalmost" Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerinin en büyük köprü ve metal yapı üreticilerinin başında yer alır. Zorlu Sibirya koşullarında karayolları ve demiryolları köprüleri hazırlayan "Ulan-Udestalmost" tüm Rusya pazarında kaliteli köprüleriyle ünlenmiştir.

OAO "Ulan-Ude Enstrüman Yapım Üretim Şirketi" Buryatya'daki en büyük makine yapım işletmelerinden biri olup Rusya'daki tek blok ve havacılık otomasyonu unsurları üreticisidir ve ürünlerinin büyük bir bölümünü savunma sanayi şirketlerinden gelen siparişlerle yapmaktadır. Buryatya'daki makine endüstrisi kolları arasında savunma sanayinin payı her zaman yüksek olmuştur. Örneğin, Cumhuriyet sınırları içindeki en büyük makine sanayi kuruluşlarından biri olan OAO "Ulan-Ude Havacılık Fabrikası" Rusya savunma sanayisi için çok çeşitli sınıf ve tiplerde helikopterler üretmektedir. Fabrikanın 70 yıllık tarihinde 8000'den fazla hava ulaşım aracı üretilmiştir. Aslında "Ulan-Ude Havacılık Fabrikası" Rusya'da hem uçak hem de helikopter üreten tek sanayi kuruluşudur. Dünyaca ünlü Mİ-17 ve Mİ-8 helikopterleri ile SU-25 ve SU-39 savaş uçakları bu fabrikanın en önemli askeri gururudur. Özetle, başkent Ulan-Ude hem Güney Sibirya'nın en önemli endüstri merkezlerinden biridir hem ülkenin en önemli makine ve savunma sanayi merkezidir hem de Buryatya sanayisinin kalbini oluşturmaktadır.⁵¹

"Sibirskiy Tsiment Holdingi" bünyesinde yer alan "Timlyuy Çimento Fabrikası" Buryatya'nın en büyük çimento üreticisidir. Kabansk Rayonu sınırları içinde faaliyet gösteren fabrika Kabansk Kasabası'na sadece 10 km. uzaklıkta yer almaktadır. 1953 yılından beri faaliyet

⁵⁰ Buryatya'nın endüstri potansiyeli ve başlıca sanayi kolları ile ilgili bakınız:

- <http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
- <http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
- https://www.mid.ru/vnesneekonomiceskie-svazi-sub-ektov-rossijskoj-federacii/-/asset_publisher/ykggrK2nCl8c/content/id/3711462

⁵¹ Rusya Federasyonu ve Buryatya'nın iktisadi potansiyeli ile ilgili bakınız:

- Babin, Y. V. Moskvın, V. V. Vidyapın, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomičeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRA-M"
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravočnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.

gösteren fabrika, 1992 yılında özelleştirilmiştir. “Timlyuy Çimento Fabrikası” BC'nin tek çimento üreticisi olup yılda 700000 – 800000 ton çimento üretmektedir.

Buryatya Cumhuriyeti'nin elektrik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, cumhuriyet topraklarında iki önemli elektrik santrali faaliyet göstermektedir. Bunlar Gusinoözyorskaya Hidroelektrik Santrali ve Ulan-Ude Termik Santrali. Önümüzdeki 10 yıl içinde Kuzey Buryatya'da inşaatları tamamlanacak olan Moksk ve İvanovsk Hidroelektrik Santrali'nin de devreye girmesi beklenmektedir.

Buryatya'nın seyrek nüfuslu olması, yüksek ve engebeli arazilerin geniş alan kaplaması, devlet yatırımların yetersizliği, yerleşmeler arasındaki mesafelerin fazla olması, özel şirketlerin yatırım ilgisizliği gibi nedenlere bağlı olarak hem karayolu hem de demiryolu ağı çok yetersiz olduğu görülmektedir. Modern ulaşım sistemlerinden ve yeterli ulaşım güzergâhlarından yoksun olan Buryatya'da sanayi, tarım, ormancılık ve madencilik ürünlerinin taşınmasında yaşanan ulaşım sıkıntısı, ülkenin gelişmesini ve kalkınmasını her yıl frenlemektedir. BC sınırları içinde karayollarının toplam uzunluğu 14000 kilometreyi aşmaktadır. Bu karayolları ile her yıl 60000'den fazla yolcu ve 930000 tondan fazla yük taşınmaktadır. Bir başka anlatımla kara yolu ulaşımı tüm yetersizliklerine ve olumsuzluklarına rağmen, cumhuriyetin en gelişmiş ulaşım koludur.

Buryatya sınırları içindeki federal karayollarının toplam uzunluğu sadece 827 kilometre, bölgesel karayollarının toplam uzunluğu 3327 kilometre ve yerel karayollarının toplam uzunluğu da 4132 kilometredir. Bunlardan sadece federal karayollarının tamamı asfaltla kaplıdır. Diğer yolların bir bölümünde asfalt yoktur. BC sınırları içinde asfaltla kaplı karayollarının toplam uzunluğu 9198 kilometre olduğu tespit edilmiştir.⁵² Doğal olarak bu denli büyük yüzölçümüne sahip bir ülke için asfaltlı karayolu uzunluğunun çok yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Buryatya topraklarında bölgesel ve ulusal önemi büyük önem şu karayolu güzergâhları geçmektedir:

- Moskova ile Vladivostok kentlerini birbirlerine bağlayan M-55 “Baykal” federal karayolu.
- Buryatya'nın başkenti Ulan-Ude ile Moğolistan'ın başkenti Ulan-Bator'u birbirlerine bağlayan “A-165” federal karayolu.
- Moğolistan toprakları ile Orlik ve Slyudanka yerleşmelerini birbirlerine bağlayan “A-164” bölgesel karayolu.

Buryat Cumhuriyeti'nde demiryollarının toplam uzunluğu sadece 2044 kilometredir, bu nedenle yaygın bir demiryolu ağı olmadığı söylenebilir. Buryatya topraklarında kuşkusuz hayati öneme sahip iki büyük ulaşım koridoru yer almaktadır: Baykal – Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhı. Buryatya topraklarının en kuzey yörelerinden geçen Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı seyrek nüfuslu, donmuş topraklarla kaplı, yüksek ve engebeli bir araziden geçmektedir. Taksimo kasabası bu güzergâh üzerinde tek önemli yerleşmedir. Merkezi Rusya bölgeleri ile Pasifik kıyı bölgelerini birbirlerine bağlayan Baykal–Amur Demiryolu Güzergâhı BC için transit karakter taşımakta ve cumhuriyet ekonomisine doğrudan büyük iktisadi katkıları yoktur.

⁵² <https://bigenc.ru/geography/text/5619751>

Başkent Ulan-Ude'nin 15 kilometre batısında yer alan "Baykal Hava Alanı" (Foto 10), Buryat Cumhuriyeti'nin tek uluslararası hava alanıdır. Baykal Hava Alanı'ndan kalkan uçaklar Türkiye, Tayland, Vietnam, Çin ve daha birçok ülkeyle hava taşımacılığını sağlamaktadırlar. Başkent Ulan-Ude ile Rusya'nın diğer büyük kentleri arasındaki hava ulaşımında Baykal Hava Alanı'nın hayati önemi vardır. Ayrıca Baykal Hava Limanı, Buryatya topraklarında yer alan birçok yöreye iç hatlar aracılığıyla da hava ulaşım desteği sağlamaktadır. Hava alanı yılda ortalama 300000-350000 insana hizmet vermektedir.

Foto 10: Ulan-Ude kentinde yer alan Uluslararası Baykal Havaalanı⁵³

5.3. Buryat Cumhuriyeti'nin Tarım ve Ticaret Potansiyeli

Buryatya'nın tarım sektöründe aktif nüfusun % 9'u çalışmakta ve cumhuriyet milli gelirinin yaklaşık % 10'unu oluşturmaktadır. BC toplam tarım arazileri 3154 milyon hektar olup, bunların 847000 hektarı ise ekili-dikili araziler oluşturmaktadır.⁵⁴ Yüksek platoların, eğitimli arazilerin, ormanlarla kaplı arazilerin ve yüksek-dağlık bölgelerinin geniş alan kaplaması ekili-dikili arazilerin bu denli az olmasının başlıca nedenleridir. Rüzgâr erozyonu, su erozyonu, çevre kirliliği ve heyelan ekili dikili arazileri tehdit eden en önemli arazi sorunlarının başında gelirler. Çayır, otlaklar ve meralar Buryatya'daki tarım arazilerin en büyük bölümünü oluşturmaktadırlar. Geniş ovalara ve verimli topraklara sahip olmayan Buryatya topraklarının % 80'den fazlası ormanlarla kaplıdır. 2020 yılında Buryatya sınırları içinde ormanlarla kaplı olan arazilerin toplam alanı 35133000 hektar olup, bunların ağaç potansiyeli ise 2246 milyon m³ oluşturmaktadır.⁵⁵

Buryat Cumhuriyeti'ndeki tarımsal üretimin % 65'ini hayvancılık ve % 35'ini de bitkisel üretim oluşturmaktadır. Bir başka anlatımla Cumhuriyet sınırları içindeki bölgelerde, hayvancılık tarla faaliyetlerinden daha gelişmiştir. Buryatya'da özellikle domuz besiciliği, büyükbaş hayvancılığı, tatlı su balıkçılığı ve kümes hayvancılığı çok gelişmiştir. Bugün Buryatya sınırları içinde 358000'den fazla büyük baş hayvan, 138000'den fazla domuz, 298000'den fazla küçükbaş hayvan (koyun ve keçi), 66000'den fazla at, 460000'den fazla kümes

⁵³<https://www.facebook.com/AirportBaikal/photos/459502717423878>, 2021.

⁵⁴ Bakınız: https://burstat.gks.ru/storage/mediabank/mlZSCtVg/ege2020_cx.pdf

⁵⁵https://burstat.gks.ru/storage/mediabank/mlZSCtVg/ege2020_cx.pdf

hayvanı ve 140000'den fazla inek beslenmektedir. Ülkede yıllık süt üretimi 11000 tonu, et üretimi 9000 tonu, tahıl üretimi 60000 tonu, patates üretimi 20000 tonu, sebze üretimi 10000 tonu ve yumurta üretimi de 23 milyonu aşmaktadır. Arıcılığın giderek yaygınlaştığı Buryatya'da her yıl 90 ile 100 ton arasında bal üretilmektedir. BC sınırları içindeki göllerde, bataklıklarda, akarsularda ve barajlarda avlanan yıllık balık miktarı ise 1200 ile 1600 ton arasında değişmektedir.⁵⁶ Koyun ve domuz besiciliği daha çok güney bölgelerde, geyik ve yak besiciliği ise daha çok kuzey bölgelerde yaygındır. Arıcılık ve at besiciliği ile ise dağınık olarak cumhuriyetin farklı yörelerde yapılmaktadır.

Buryatya'da yetiştirilen tarımsal ürünlerin % 59'unu tahıl ürünleri ve % 33'ünü yem bitkileri oluşturmaktadır. Meyve ve sebze ürünlerinin toplam payı ise % 5'ten azdır. Buğday, arpa, yulaf ve çavdar en yaygın yetiştirilen tahıl bitkileri, oysa kolza, yonca ve fiğ en yaygın yetiştirilen yem bitkileridir. Cumhuriyet sınırları içinde patates, soğan, fasulye ve bezelye de yaygın yetiştirilir. Olumsuz toprak ve iklim koşullarından dolayı, BC'nin kuzey bölgelerinde bitkisel üretim neredeyse hiç yapılmamaktadır. Tarla faaliyetleri ve bitkisel üretim sadece orta ve güney bölgelerdeki vadilerde ve ovalarda yapılmaktadır. Bu nedenle Buryatya'da çok geniş araziler yer alsa da bitkisel üretime müsait olan araziler sınırlı olduğu söylenebilir.

Postsovyet döneminde Buryat Cumhuriyeti başarılı bir ticaret politikası izlemektedir. Son 10 yılda, Buryat Cumhuriyeti'nin yıllık dış ticaret hacmi 900 milyon dolar ile 1,2 milyon dolar arasında değişmektedir. Örneğin 2019 yılında Buryat Cumhuriyeti'nin yıllık dış ticaret hacmi 1004 milyon dolar olmuştur. Bunun 909,5 milyon dolarını ihracat ve 95,1 milyon dolarını da ithalat oluşturmaktadır. Dış ticaret açığı vermeyen ülkede, pozitif dış ticaret dengesi olduğu dikkat çekmektedir. Bir başka anlatımla dış ticaret hacminin % 90,5'ini ihracat ve % 9,5'ini de ithalat oluşturmaktadır.⁵⁷

Dünya genelinde 40'tan fazla ülkeyle dış ticaret ilişkileri olan Buryat Cumhuriyeti'nin en büyük dış ticaret ortağı Çin Halk Cumhuriyeti olup bu ülke ile yapılan ihracat-ithalat ulusal dış ticaretin % 32'den fazlasını (yaklaşık üçte birini) oluşturmaktadır. Japonya, Güney Kore, Moğolistan, Tayvan, Bangladeş, Hindistan, Meksika ve Kazakistan Buryatya'nın diğer önemli dış ticaret partnerlerini oluşturmaktadırlar. Demir-çelik, makine ve metalürji ürünleri, ulaşım araçları ve savunma sanayi ürünleri, enerji ve maden ürünleri, orman ve kâğıt sanayi ürünleri, gıda ve tarımsal ürünler Buryat Cumhuriyeti'nin başlıca ihraç ürünlerini oluşturmaktadırlar. İlaç ve kimya sanayi ürünleri, elektrik ve elektronik ürünler, tekstil ve giyim ürünleri, motorlu taşıtlar ve tarım araçları, gıda ürünleri ve konserve, deri ürünleri ve ayakkabı, meyve ve sebzeler Buryatya'nın dış ülkelere ithal ettiği başlıca ürünlerdir.⁵⁸

Sonuç ve Tartışma

Dağlık, ormanlık ve yüksek arazilerin egemen olduğu Buryat Cumhuriyeti Rusya'nın en soğuk, en engebeli ve en seyrek nüfuslu cumhuriyetlerinden birisi olmasına rağmen zengin doğal kaynaklarıyla, geniş Tayga Ormanları'yla, çok sayıda doğa koruma alanıyla ve jeomorfolojik çeşitliliğiyle dikkat çekmektedir. Nüfus yapısı itibarıyla Buryat Cumhuriyeti, çok inançlı, çok azınlıklı, çok dilli ve heterojen beşeri görünümüne sahip bunun yanında çok kültürlü ve çok kimlikli özerk cumhuriyet yapısına sahiptir. Nüfus yoğunluğunun ve yerleşme yoğunluğunun çok düşük olması, cumhuriyet nüfusunun ve kent sayısının

⁵⁶ Bakınız: <https://www.dairynews.ru/news/v-buryatii-uvelichilos-pogolove-krs.html>

⁵⁷<https://burstat.gks.ru/statcurrentevents/document/103584>

⁵⁸<https://burstat.gks.ru/statcurrentevents/document/103584>

cumhuriyet ihtiyaçlarını karşılamada zorlanması Buryatya'nın en büyük sorunlarının başında gelir. Saha ve Komi Cumhuriyetleri'nden sonra Rusya'nın yüzölçümü bakımından üçüncü en büyük cumhuriyeti olmasına rağmen Buryat Cumhuriyeti'nin 1 milyondan az nüfus barındırması yetersiz beşeri potansiyele işaret etmektedir.

BC hem Tuva Cumhuriyeti hem Moğolistan Cumhuriyeti hem Baykal Gölü hem de Lena, Selenga ve Angara Havzaları ile aynı anda kara sınırlarına sahip Rusya'nın tek idari birimidir. Çin ile Rusya, Sibirya ile Orta Asya, Avrupa ile Uzakdoğu, Pasifik Kıyıları ile Atlas Okyanusu Kıyıları arasında köprü konumunda yer alan Buryatya, coğrafi konum olarak, Merkezi Rusya ile Pasifik Kıyıları arasında uzanan batı-doğu ticaret koridorunda bulunmaktadır. Ayrıca Merkezi Rusya'nın Büyük Okyanus Kıyıları'na erişimini sağlayan en önemli iki ana ulaşım eksenini olan Baykal-Amur Demiryolu Güzergâhı ile Trans-Sibirya Demiryolu Güzergâhının Buryatya topraklarından geçmesi, ülkenin jeoekonomik ve jeopolitik önemini daha da arttırmıştır.

Siyası yapılanma olarak Uzakdoğu Federal İdari Bölgesi, ekonomik yapılanma olarak ise Uzakdoğu İktisadi Bölgesi sınırları içinde yer alan Buryatya, 6 kentsel yerleşme, 12 kasaba ve 615 kırsal yerleşme barındırmaktadır. Bugün, idari yapılanma bakımından Buryatya 21 Rayon (İl) ve 2 kentsel idari yönetim biriminden oluşmaktadır.

Buryat Cumhuriyeti'ni diğer Rusya cumhuriyetlerinden ayıran başlıca olumlu özellikleri şunlardır:

- Rusya'nın Budist kültürel ve inanç başkentini barındırması.
- Rusya'nın ortalama yüksekliği en fazla olan cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla orman araziye sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla göl ve akarsuya sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en fazla Budist nüfusa sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin maden ve enerji kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin tatlı su kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en zengin kaplıca ve şifalı su kaynaklarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Rusya'nın en sert iklim koşullarına sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Nüfus yapısı itibarıyla Rusya'nın en zengin etnik, inanç ve kültür çeşitliliğine sahip cumhuriyetlerden biri olması.
- Kereste, altın, kömür, tungsten, uranyum, asbest, molibden, kurşun, çinko, berilyum, kalay ve alüminyum rezervleri bakımından Rusya'nın en zengin cumhuriyetlerinden biri olması.
- Turizm çeşitliliği ve turizm kaynakları bakımından Rusya'nın en ilginç, en farklı ve en sıra dışı cumhuriyeti olması.

Rusya'da yer alan her özerk cumhuriyette olduğu gibi Buryat Cumhuriyeti sınırları içinde de çok sayıda demografik, ekonomik, ekolojik ve sosyo-kültürel sorun vardır. XXI. yüzyılda Buryat Cumhuriyeti'nin yüzleştiği başlıca sorunlar şöyle özetlenebilir:

- Slav kökenli nüfus egemenliği ve Etnik Buryatlar'ın kendi vatan sınırları içinde azınlıkta olmaları.

- Nüfus büyüklüğü olarak yerli etnik toplulukların, sonradan gelip yerleşen göçmen etnik unsurlardan daha az nüfus barındırmaları.
- Yetersiz cumhuriyet nüfusu ve yetersiz iş gücü sorunları.
- Cumhuriyet topraklarının çok düşük nüfus ve yerleşme yoğunluğuna sahip olması.
- Yetersiz alt yapı, gelişmemiş modern haberleşme ve yerleşmeler arasında yetersiz ulaşım bağlantıları.
- Son çeyrek yüzyılda, cumhuriyet genelinde doğum oranlarının azalması ve ölüm oranlarının yükselmesi.
- Son çeyrek yüzyılda, HIV virüsünün yaygınlaşması, kanser hastası ve alkol bağımlı sayısının giderek artması.
- Son çeyrek yüzyılda, cumhuriyet topraklarından kaçış ve önlenemeyen dış göçlerin yaygınlaşması.
- Son çeyrek yüzyılda, orman tahribatının, kaçak orman kesimlerinin ve orman yangınlarının artması.
- Son çeyrek yüzyılda, bir çok bölgede ciddi ekolojik sorunların derinleşmesi, göl ve akarsu kirliliğiyle toprak ve hava kirliliğinin yaygınlaşması.

Kaynakça

- Atasoy, E. (2010) "Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyası", Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Atasoy, E. (2010) "Federal Bölgelere Göre Rusya'nın Nüfus ve Etnocoğrafya Özellikleri", U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 11, Sayı: 19, 2010/2, s. 183 – 219
- Babin, Y. V. Moskvin, V. V. Vidyapin, V. İ. Stepanova, M. V. (2005) "Ekonomiçeskaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelskiy Dom "İNFRRA-M"
- Badmatsirenov, T. B., (2015) "Religioznaya Situatsiya i Religioznie Soobşestva v Respublike Buryatiya" Jurnal "Religiya, Obşestvo, Gosudarstvo", 2015, No: 4
- Chirikov, A. I., Pozdnyak, G. V., Kamenskaya, İ. Y., (2008) Atlas Mira. İzdatelstvo Oniks, Moskova
- Çepaliga, A. L. Çepaliga, G. İ. (2004) "Regioni Rosii, Spravoçnik", Moskova: İzdatelstvo "Daşkov i K"
- Dronov, V. P. Gluşkovoy, V. G. (2003) "Obştestvennaya Geografiya Rosii", Moskova: İzdatelstvo "Klassiks Stil"
- Pisareva, L. F., Lyahova, N. P., Odintsova, İ. N., Perinov. D. A., Çemitdorjjeva, T. N., Şuhoeva, E. A., (2015) "Demografiçeskaya Harakteristika Respublika Buryatiya", Byuleten Sibirskoy Meditsini, 2015, Tom: 14, No: 3, s. 23-29.

İnternet Kaynakları

- <http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>
- <https://rosstat.gov.ru/>
- <https://www.gks.ru/>
- <https://docs.cntd.ru/>

<http://baikal.shamora.info/>
<https://www.mid.ru/>
<http://baikal.shamora.info/>
<http://worldgeo.ru/russia>
<https://vtinform.com/news/138/61614/>
<https://nbcrcs.org/regions/respublika-buryatiya/general-information/>
https://maps.vlasenko.net/list/russia/respublika_buryatiya/
<https://www.wikiwand.com/ru/>
<http://www.statdata.ru/naselenie/respubliki-buryatiya>
http://www.buriatia.ru/religion/main_religion.htm
<https://www.sova-center.ru/religion/publications/2016/09/d35401/>
<http://www.sibsea.ru/buryat-relig.php>
https://ruvera.ru/news/religia_buryatiya
<http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
<http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
<http://council.gov.ru/structure/regions/BU/>
<https://nedradv.ru/nedradv/investsp?obj=8cfab8ca24e0d950ab29a01d55edde2d>
<https://bigenc.ru/geography/>
<http://orv.gov.ru/Regions/Details/71>
<http://assoc.khv.gov.ru/regions/respublika-buryatiya>
<https://www.dairynews.ru/news/v-buryatii-uvelichilos-pogolove-krs.html>
<https://ru.climate-data.org/>
<https://www.facebook.com/AirportBaikal/photos/459502717423878>
<https://sobory.ru/photo/74332>
<https://sobory.ru/photo/9601>
<https://www.trans-siberian.co.uk/blog/ivolginsky-datsan-monastery/>
<https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#ulan-ude>
<https://peakvisor.com/park/tunkinsky-national-park.html>
[https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource,](https://peakvisor.com/adm/buryatia.html#water-resource)
[https://peakvisor.com/adm/buryatia.html,](https://peakvisor.com/adm/buryatia.html)

Extended Abstract

The Republic of Buryatia is a federal subject of Russia (a republic), located in Siberia in Asia. Formerly part of the Siberian Federal District, it has been a part of the Russian Far East since 2018. Its capital is the city of Ulan-Ude. The republic is located in the south-central region of

Siberia along the eastern shore of Lake Baikal. The Republic of Buryatia's has a surface area of 351.3 thousand square kilometers. The population of Buryatia is almost one million people. In recent years the population has been slightly increasing (965 thousand people in 2007, 972 thousand people in 2010, 973.9 thousand people in early 2014). Urban population accounts for more than 60 % of the total population of the Republic. The population density is 2.7 persons per 1 sq.km, which is 3 times lower than the average density in Russia. At present, the Republic has 21 districts, 6 cities, 22 towns and 615 other settlements. The capital of the Republic of Buryatia is the city of Ulan-Ude (with the population of 416 thousand).

In 2013, the gross regional product (GRP) of Buryatia, was estimated at 183.8 billion RUB (or 188.7 thousand RUB per capita). In 2009-2013 GRP growth annual rate amounted to 3.5 - 3.8 percent. The most important economic sectors in the structure of the GRP were as follows: transport and communications (19.8%), manufacturing industry (16.9%), trade (13.2%), and construction (7.0%). The most significant sectors of the manufacturing industry are: timber industry, paper-and-pulp industry, non-ferrous metallurgy, machine-building and metal work, fuel, agri-food and light industries. Timber industry has a rather high relative value. Most of the logging industry is concentrated in the basin of Uda river and along the east bank of Lake Baikal.

The Republic of Buryatia, which has only recently become a part of the Far Eastern Federal District, is one of the most promising regions of Russia. Its advantageous geographical location, historical, cultural and natural resources, transport links to various Russian regions and foreign countries greatly contribute to region's potential. Baikal is the world's deepest freshwater lake and 60 % of its shoreline lies in the region's territory.

The resource base of the Buryatian energy industry is mainly represented by coal. 23 deposits of brown and hard coal are known on the territory of Buryatia, of which 13 are accounted for by the state balance sheet, and 6 are being developed. The balance reserves of coal are 2.6 billion tons. Large reserves of brown coal are contained in the Gusinozerskoie and Zagoustaiskoie deposits. The western group of deposits, including the large-scale Akhalinskoye field, is located in poorly developed area. The Republic of Buryatia has a significant hydropower potential with main located on the Vitim River, where it is possible to build large hydroelectric power stations with the generation of electricity more than 5 billion kWh. The energy potential of small hydropower in the basins of the Barguzin and Dzhida rivers is 30 MW and 11 MW, respectively. Buryatia holds quite large renewable energy resources. The total daily flow rate of geothermal sources in Buryatia is estimated at more than 50 thousand m³/day.

In November 2018, the structure of the federal districts of Russian Federation was reorganized: the Republic of Buryatia and the Zabaikalye Territory were transferred from the Siberian District to the Far Eastern Federal District. The Buryat people have their roots in the Mongols, who travelled north from China and Manchuria, and the native Siberian Inuits, already living in the region. It is estimated they settled in south-central Siberia in the 13th and 14th centuries. Originally nomadic people with a stratified social system, the Buryat people have historically herded cattle, horses, sheep and goats. Like the reindeer-herding Nenets, during Sovietism the Buryat's farming practices were collectivised. The Buryat religious practices also survived the Soviet anti-religious clamp-down and continue to thrive today. Shamanism and Buddhism are central to the Buryat belief system. Buryats from the southern steppes are influenced by Tibetan Buddhism, while shamanism is more prominent in western Siberian clans.

As the first inhabitants of the Lake Baikal region in Siberia, the Buryat people are descendants of tribal Mongols whose spiritual belief system combines Buddhism and shamanism. Integral to the culture of central south Siberia, the Buryat are a colourful and vibrant people and are one of Russia's most distinctive indigenous clans.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci Yazar %40

İkinci Yazar %40

Üçüncü Yazar %20

Çatışma Beyanı

Makalenin herhangi bir aşamasında maddi veya manevi çıkar sağlanmamıştır.

Yayın Etięi Beyanı

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięi Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etięine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.